

LIETUVOS RESPUBLIKOS
KONSTITUCINĖS REFORMOS
PROJEKTAS

LIETUVOS RESPUBLIKOS
KONSTITUCINĖS REFORMOS
PROJEKTAS

2-oji laida

Versmė

VILNIUS | 2016

UDK 342.4(474.5)

Iv76

Šio leidinio elektroninė versija skelbiama svetainėje

www.antikorupcinekoalicija.lt

Pasiūlymus Konstitucijos projektui tobulinti siųskite elektroninio pašto adresu

konstitucinereforma@gmail.com

ISBN 978-609-8148-36-7

© Jonas Ivoška, 2016

© „Vermės“ leidykla, 2016

Konstitucinės reformos projekto autorius
Jonas Ivoška

Projekto rengimo partneriai
Lietuvai pagražinti draugija
Akad. Romualdas Grigas

Konstitucinės reformos būtinumas

Praėjo jau daugiau kaip ketvirtis amžiaus, kai Tauta eina nepriklausomybės keliu. Kai kurie Lietuvos nepriklausomybės vaikai jau brandūs piliečiai ir sulaukę nepriklausomos Lietuvos antros kartos atžalyno.

Rengiant ir priimant paskutinę XX amžiaus Lietuvos Respublikos Konstituciją, jos kūrėjų minčių laisvę kaustė svetimos valstybės kariuomenės Lietuvos teritorijoje buvimas, piliečių patirties laisvai tvarkytis stoka, socialistinės gyvensenos inercinė įtaka, permainų virsmo svaigulys ir daugelis kitų priežasčių. Dėl to nebuvo galimybės laisvo ir brandaus piliečio žvilgsniu pažiūrėti į Tautos ir valstybės vystymosi raidą.

Tuomet dar buvo sunku įsijausti į Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos dvasią, diegti Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos taikymo praktiką ir įgyvendinti Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių pakto vertybes. Dar nebuvo žinoma, kaip Lietuvoje reikėtų sunorminti teismų veiklą įgyvendinant teisėjų elgesio principus, kurie tarptautiniu mastu buvo suformuluoti 2002 m. Hagos Taikos rūmuose patvirtinus Bangaloro teisėjų elgesio principus. Priimant 1992 m. Konstituciją, Lietuvoje dar negaliojo Europos Sąjungos teisės principai, nebuvo užtikrintas tarptautinio saugumo jausmas, kurį šiuo metu suteikia euroatlantinis gynybos skėtis.

Su XX šimtmečio Konstitucija pradėję antrąjį XXI amžiaus dešimtmetį apčiuopiamai pajutome, kad 1992 m. Konstitucijoje trūksta garantinių humanizmo pradų ir pilietinės teisėjautos. Nevaržomą turtingą atskirtį ir piliečių susvetimėjimą skatinantys Konstitucijos aiškinimai

dažnai tampa tautą priešinančiu veiksnium, o teisingumo ir saugumo deficitas – emigracijos katalizatoriumi.

Esame įsitikinę, jog vien biurokratinis konstitucinių normų kūrimas negali suteikti pagrindiniam teisiniam aktui tikrosios gyvasties. Kad konstitucinės nuostatos įgytų sielą, prie jų kūrimo turi turėti galimybę prisiliesti kiekvienas suinteresuotas pilietis. Konstitucija atspindės tautos lūkesčius ir dvasią tik tada, kai į jos projekto svarstymą įsitrauks visa aktyvioji tautos dalis. Šios paskatos vedini teikiame nevyriausybiinių organizacijų iniciatyva parengtą pilietinės visuomenės Konstitucijos projektą ir kviečiame Tautą kurti savo Konstituciją.

Konstitucinę mintį lemiantys veiksniai

Dabartinę vakarietišką konstitucinę mintį (kūriniją), kurios civilizacinis pagrindas anksčiau buvo vadinamas „Okcidentu“ (siejant tai su senovės Graikijos ir Romos kultūrinio paveldo perėmimu), galima būtų apibūdinti kaip tam tikrą evoliucijos ir revoliucijos sąveikos išdavą, nes ji susiformavo prigimtinės teisės doktrinų ir pasaulio pertvarkymo idėjų savito kompromiso įtakoje. Prigimtinės teisės teorija šiandien turbūt nuosekliausiai įkūnyta Jungtinių Valstijų veikiančioje teisėje. Pasaulio pertvarkymo teisinės idėjos pagal mūsų vartosenoje esančius rašytinius šaltinius prasidėjo XI amžiuje, Popiežių revoliucijos metu. Tada buvo reikšmingai sumažinta imperatoriaus įtaka bažnyčiai nustačius, kad ne imperatorius skiria popiežių, o jį renka kardinolai (Grigaliaus VII reforma).

Panagrinėkime žmonijos evoliucinių ir revoliucinių teisinių idėjų įtvirtinimo prasmingumą nūdienos konstitucinėse nuostatose.

Evoliucinė arba prigimtinė teisė, kadaise vadinta dieviškąja teise, o šiuo metu paprastai vadinama žmogaus teisėmis ir laisvėmis, iš kurios kilo ir tautų apsisprendimo teisės politinės ir teisinės idėjos, tikrai dvelkia žmogiškai kilniu sakralumu. Dieviškojoje duotybėje telpa ir žmonių lygybės idėja, todėl prigimtinės laisvės principas neabejotinai laikytinas kertiniu konstituciniu principu, iš kurio gali būti kildinama žymi konstitucinių normų dalis. Tačiau alkana laisvė ar laisvė šalant neteikia žmogui gyvenimo džiaugsmo, todėl Konstitucijoje suabsoliutinti žmogaus prigimtinės laisvės principą logiškai nebūtų prasminga.

Kita vertus, bendruomeninėje aplinkoje, kurioje žmonijos egzistenciniai ištekliai duotuoju momentu nėra nei beribiai, nei laisvai prieinami, asmens laisvės ir teisės neatsiejamos nuo jo pareigų rūpintis savo ir savo nesavarankiškų palikuonių gyvenimo kokybe. Žmogaus egzistencinė erdvė, didėjant žmonių skaičiui planetoje, nuolatos mažėja. Dėl to žmogus verčiamas ne tik susilaikyti nuo kitų asmenų laisvių pažeidimo, bet ir susitaikyti su savo egzistencinės erdvės siaurimu. Tokios istorinės ir socialinės aplinkybės riboja galimybę konstitucinėse nuostatose žmogaus teisių ir laisvių principą įtvirtinti be išlygų.

Kalbant apie revoliucinį faktorių teisėje, tenka pastebėti, kad nei 1517 m. Vokietijos revoliucija, nei 1640 m. Anglijos revoliucija, nei 1789 m. Prancūzijos revoliucija, netgi 1776 m. Jungtinių Valstijų revoliucija, vainikuota 1789 m. JAV konstitucija, pagaliau 1917 m. revoliucija Rusijoje nepakeitė žmogaus egzistencinių vertybinių orientacijų. Visos revoliucijos savo šūkais ieškojo trumpesnio kelio į teisingumą ir tiesą. Deja, visos jos (čia nekalbama apie pramonines revoliucijas) – net Lietuvos dainuojanti revoliucija – ką nuveikė ryškiausio (jeigu nežiūrėsime į tautos valstybingumo atgavimą) – tai tik perskirstė materialines vertybes ir deformavo dvasines vertybes utilitarizmo (naudos ieškojimo) kryptimi.

Kad žmogaus bendrieji egzistenciniai lūkesčiai, keičiantis socialinėms-ekonominėms formacijoms, mažai kinta, iliustruosiu viena sentencija ir paprašysiu Jūsų pagalvoti, kuriam laikotarpiui ji priklauso:

„6. Ar egzistuoja atomai, ar vieninga prigimtis, reikia atminti, kad esi prigimties valdomos visumos dalis ir kad esi susijęs su kitomis tos pačios rūšies dalimis. Atmindamas, kad esi visumos dalis, nebūsi nepatenkintas tuo, kas tau visumos skirta, nes negali daliai kenkti tai, kas naudinga visumai. O visumoje nėra nieko, kas jai nenaudinga, – tai yra bendra visų dalykų prigimtis, bet pasaulio prigimtiai būdinga dar ir tai, kad

jokia išorinė priežastis negali jos priversti sukurti ką nors, kas jai kenktų. Atmindamas, kad esi visumos dalis, būsi patenkintas viskuo, kas tau atsitinka. Kadangi esi susijęs su kitomis giminiškomis dalimis, nedarysi nieko, kas kenktų visų gerovei, priešingai, atsižvelgsi į kitas giminiškas dalis ir visas savo pastangas nukreipsi jų labui, o nuo priešingų dalykų susilaikysi. Taip elgdamasis, be abejo, laimingai nugyvensi gyvenimą, nes juk laimingas yra gyvenimas piliečio, kuris užsiima kitiems naudinga veikla ir su malonumu priima visa, ką jam skiria valstybė“ (Markas Aurelijus (121 04 26–180 03 17). Sau pačiam, dešimta knyga, 6 sentencija).

Nors žmonijos prigimtiniai lūkesčiai gana stabilūs, tenka pripažinti, kad žmogaus genome yra genas su užkoduota siekio pertvarkyti pasaulį informacija, kuri, daugumos lūkesčiams pasiekus kritinę ribą, virsta veikseną, reikalaujančia permainų ir jų teisinio sunorminimo, randant tam vietas ir konstitucinėse nuostatose.

* * *

Nuo XX amžiaus pirmosios pusės krikščioniškajai religijai tapus iš esmės privačiu reikalu, o teisei įgavus praktiškojo sakralumo, konstitucinio reguliavimo įtaka visuomenėje turėtų stiprėti. Deja, krikščioniškasis pasaulis sparčiai merkantilėja, įgaudamas vis daugiau pinigų kulto civilizacijos bruožų. Tai skatina nusivylimą, nes konstitucinės tiesos, ieškant būdų jas pajungti valdančiųjų ekonominiams interesams, netenka praktiškojo sakralumo, o kartu ir siekiamo stabilumo. Dėl to konstitucinio reguliavimo sritį reikėtų vertinti ir kitu aspektu, t. y. ją apibūdinti kaip etnokultūriškai artimų ir (arba) ekonomiškai glaudžių bendruomenių subjektų ir jų grupių tarpusavio santykius, konkuruojančiai besireiškiančius civilizacinės raidos ir hierarchinės sklaidos sandūroje.

Konkurencijos sūpuoklių apsvaigintas žmogus maniakiškai siekia vis didesnės naudos. Tam buvo sukurtos vartojimą skatinančios paradigmos. Vartotojiška visuomenė neproporcingai savo gausėjimui ir

technologinio progreso tempams stimuliuoja vis didesnę energijos išteklių poreikį. Išgaunant energiją anglies junginių pagrindu, civilizacijos raida ima grėsti gyvybės įvairovei, o perspektyvoje – gyvybės išlikimui. Žmonija ir logiškai, ir jautimiškai jau reaguoja į tai. Mąstanti visuomenė, siekdama įvairių būdų neigiamiems procesams stabdyti, ieško tam tarptautinio teisinio reglamentavimo kelių, kurie turi nusitiesti ir į valstybių konstitucinio reguliavimo sritį. Tuo būdu visuomenės civilizacinė raida reikalauja atitinkamų konstitucinių normų atsiradimo.

Kitas veiksnys, darantis įtaką visuomenės gyvenimo norminimui, – primatų bendruomeninis gyvenimo būdas, paremtas hierarchiniais santykiais. Hierarchinė sklaida neturi organiškai apibrėžtų saiko ribų. Dėl to hierarchinės piramidės viršūnės kampą, priklausomai nuo ekonominių ir/arba militarinių galių, siekiama vis didinti. Kadangi hierarchinių darinių yra daug, skleisdami jie patenka į priešpriešą. Siekiant išvengti mirtinų susidūrimų tarp hierarchinių grupių ir sušvelninti *viršūnių klanų* spaudimą žemesniems piramidės sluoksniams, vadovaujantis prigimtinės teisės principais, vykdytinas hierarchinės sklaidos ir jos režiminių siekių ribojimas. Valstybiniu lygiu tai suprantama kaip valdžios galių ribojimas, patenkantis į konstitucinio reguliavimo lauką.

Tai reikštų, jog konstitucinį reguliavimą nuolatos sąlygoja evoliuciniai, revoliuciniai civilizaciniai ir hierarchiniai veiksniai.

Suabsoliutintas evoliucinis arba prigimtinių žmogaus teisių ir laisvių veiksnys nepripažintų jokių viršenybės ir pavaldinystės ryšių tarp žmonių. Kartu būtų nepripažįstamos ir vienu individų atsakomybės už kitų gyvenimo kokybę priedermės. Gyvuotų principas – kiekvienas rūpinasi savimi, kiekvienas atskaitingas sau.

Tačiau žmonių bendruomenėms nesant analogu bičių šeimų gyvenimui, kur bendruomeninis darbo pasidalijimas pagrįstas genetinė paskirtimi (motinėlė, tranas, bitė darbininkė) ir paprastai amžiaus faktoriumi (perų ir motinėlės maitinimas, korių siuvimas ir maisto atsargų (lizde) tvarkymas, šeimos būsto apsauga, galiausiai maisto atsargų rinkimas), todėl negalimas kraštutiniai *suindividualintas* žmonių gyvenimo būdas, nes jų kiekvieno prigimtiniai gebėjimai, kitaip nei bičių, labai skiriasi. Be to, žymią dalį savo poreikių žmogus tenkina per viešojo organizavimo priemones. Taigi, taikyti evoliucinį veiksnių kaip vienintelį pagrindą konstituciniams principams formuoti nėra prasminga.

Suabsoliutintas revoliucinis veiksnys reikštų, jog visuomenėje viskas vyksta ne laiku. *„Pasikeisti laiku – štai koks yra bet kokios teisės sistemos, patiriančios neįveikiamą permainų poreikio spaudimą, gyvybingumo raktas. Revoliucija istorinė šio termino prasme yra greita, šuoliška, prievartinė permaina, išsprogdinanti teisės sistemą“*, – teigia Harvardo universiteto profesorius Haroldas J. Bermanas savo knygoje „Teisė ir revoliucija“ (p. 40–41).

Kadangi teisės apskritai ir konstitucinės teisės kalbant konkrečiau prigimtyje slypi du tikslai – apsaugoti tvarką ir įgyvendinti teisingumą, evoliucinio ir revoliucinio veiksnių vidinė įtampa tarp poreikio keistis ir poreikio išsaugoti stabilumą yra neišvengiama. Čia pusiausvyros siekis konstitucinių normų turinyje tiesiog būtinas.

Suabsoliutinus civilizacinės raidos veiksnius konstitucinėse normose, įsivyratų baimės dėl gyvybės Žemėje sunaikinimo tendencijos, kurios blokuotų ne tik militarinių ar šlamštinių produktų gamybą, bet ir naudingų naujovių atsiradimą.

Suabsoliutinus hierarchinius veiksnius konstitucijose, grindžiant juos, pavyzdžiui, valstybinių sprendimų priėmimo ir įgyvendinimo operatyvumu, valstybėse įsivyratų totalitariniai režimai, kurių istorines pamokas dar atmename, o nūdienos apraiškas matome.

Taigi, daugiaplanė konstitucionalizmo koncepcija reikalauja plataus sisteminio požiūrio ir gilių pilietinės teisėjautos perspektyvinių įžvalgų, galinčių skatinti tuos procesus, kurie atitiktų ne tik nūdienos žmonių lūkesčius, bet ir ateities kartų interesus.

Turint galvoje, kad konstitucinės nuostatos nėra skirtos kokiam nors iš anksto aiškiai apibrėžtų santykių sričiai ir grindžiamos ne atskirais faktais, o visuotiniu kontekstu, todėl ir kalbinė jų raiška yra gana problemiška. Dėl to bet koks teisinis principas, turintis visuotinumą požymių, negali būti iškart atmestas kaip nekonstitucinis. Jo tinkamumas ar netinkamumas konstituciniam kontekstui turi būti įvairiapusiškai išmatuotas ir pasvertas.

Ką galima būtų pasakyti apie 1992 m. Lietuvos Respublikos Konstituciją?

Kadangi Konstitucija nėra savaeigis automatas, o instrumentas pareigūnų rankose, apie jos kokybines savybes tenka kalbėti dvireikšmiai: kokio modeliacinio lygmens tas instrumentas ir kokią saugos sistemą jis turi, kad šis universalus instrumentas nepatektų į nepatikimas rankas, o patekęs negalėtų būti nekontroliuojamai naudojamas.

Vaizdumo dėlei aptarkime daug paprastesnę instrumentą – medicininį švirksštą. Jis mediko iš pašaukimo rankose – sveikatos ar net gyvybės grąžinimo priemonė, mediko uždarbiautojo rankose – viltingą skausmą sukeliantis įnagis, narkomano rankose – asmenybės žudymo ginklas.

Konstitucija – ne techninis, o metodologinis instrumentas. Jos galimybės daug platesnės ir gilesnės. Pavyzdžiui, Lietuvos Konstitucija,

būdama pareigūnų iš pašaukimo rankose, kėlė piliečių pasitikėjimą savo valstybe, patekusi į pareigūnų uždarbiautojų rankas tapo teisinio cinizmo įnagiu ir emigracijos katalizatoriumi. Patekusi į politinių narkomanų nagus valstybės Konstitucija netenka žymios dalies reguliacinių galių, o viso to pasekmių jau nereikia prognozuoti – jas matome savo gyvenime.

Demokratiųjų valstybių teisingumo įgyvendinimo principų konstitucinės problemos Lietuvoje

Nagrinėjant teisingumo įgyvendinimo Lietuvoje, kaip demokratinės orientacijos valstybėje, siekiančioje išsiugdyti pilietinę visuomenę, principus, tenka nustatyti atitinkamus prioritetus teisingumui įgyvendinti. Principų turinys formuluojamas pagal tarptautinių aktų, kuriuos Lietuva visa apimtimi ar iš dalies yra ratifikavusi, turinį ir piliečių lūkesčius. Aktų, kurie lemia žmonių teises ir laisves, taip pat jų įgyvendinimą užtikrinančių pareigų vertybinė analizė įgalina suformuluoti šiuos demokratinės valstybės prioritetinius teisingumo įgyvendinimo principus:

1. Prigimtinių žmogaus teisių ir laisvių užtikrinimo principas.
2. Tautos kaip suvereno galių viršenybės principas.
3. Piliečių lygiateisiškumo užtikrinimo principas.
4. Žmogaus ir valdžios įstaigų bei pareigūnų teisių ir pareigų balanso principas.
5. Įstatymo viršenybės vykdant teisingumą principas.
6. Neleistinumo būti teisėju savo byloje principas.
7. Bylų nagrinėjimo viešumo principas.

1. Kai kurie prigimtinių teisių ir laisvių aspektai

Visuotinė žmogaus teisių deklaracija (toliau – VŽTD), skelbdama, kad visi žmonės gimsta laisvi ir lygūs savo orumu ir teisėmis (VŽTD 1 str.), orientuoja mus į tai, kad kiekvienas žmogus, ateidamas į pasaulį,

atsineša teisę į laisvę kaip ir kiti šio pasaulio žmonės. Tačiau ši teisė nėra savaiminė vertybė, teikianti žmogui laimės pojūtį. Gyvenimas baimėje, alkyje, šaltyje ar kaitroje, arba dūstant nuo smogo, jeigu ir nėra išorinio laisvės ribojimo ar orumą žeminančių patyčių, nesuteikia žmogui normalios savijautos. Tad greta laisvės žmogui būtinas ir saugumas. Galimybė saugiai gyventi, išreikšta ir įgyvendinama teisi-
nėmis garantijomis, kaip ir teisė į laisvę, priskirtina prie prigimtinės teisės.

Saugumas nuo grėsmių žmogaus gyvybei – esminė bet kurių kitų žmogaus teisių įgyvendinimo sąlyga, todėl teisė į gyvybę – labiausiai gintina teisė ir pripažintina savarankiška prigimtinė teisė.

Tad ne sutartinių, o prigimtinių teisių sričiai reikėtų priskirti teisę į gyvybę, teisę į laisvę ir teisę į asmens saugumą. Kadangi teisės į gyvybę ir teisės į laisvę suvokimas nėra painus, o diskusinis aktyvumas dėl šių teisių Lietuvoje aštriau pasireiškia tik priešrinkiminiais laikotarpiais, prie minėtų prigimtinių teisių analizės plačiau neapsistosime.

Išsamiau panagrinėkime, kaip tarptautiniu ir Lietuvos nacionaliniu lygmeniu užtikrinama prigimtinė žmogaus teisė į asmens saugumą.

Ryškėjant išorinių grėsmių galimybei, susirūpinimas tarptautiniu (išoriniu) saugumu Lietuvoje palaipsniui didėja, nors ir pasigendama tvarią kaimyninių tautų santarvę ugdančios doktrinos. Tai, kad tarptautinis saugumas žymia dalimi priklauso ir nuo išorinių veiksmų, nacionalinių teisinių priemonių tarptautiniam saugumui užtikrinti čia nenagrinėsime, bet bandysime įsigilinti į asmens saugumo garantijas, kurias gali suteikti Konstitucija ir kiti įstatymai, esant pakankamam ekonominiam valstybės išsivystymui.

Kalbant apie Lietuvos gyventoją, kaip etnografinės valstybės piliečio, saugumą prigimtinių žmogaus teisių kontekste, reikėtų akcentuoti šias žmogaus saugumo sritis:

a) ekonominis-socialinis saugumas

ir

b) etnokultūrinis saugumas.

VŽTD (22 str.) valstybės pastangų ir priedermių sričiai, be kita ko, priskiria kiekvieno visuomenės nario socialinę apsaugą, apibūdindama ją taip:

„Kiekvienas, kaip visuomenės narys, turi teisę į socialinę apsaugą ir teisę, kad valstybės pastangomis... būtų įgyvendinamos jo orumui ir laisvam asmenybės vystymuisi būtinos ekonominės, socialinės ir kultūrinės teisės.“

Europos socialinė chartija (toliau – ESCh) I dalies 1 punkte ekonominį-socialinį žmogaus saugumą apibūdina kiek praktiškiau:

„Kiekvienas žmogus privalo turėti galimybę savo laisvai pasirinktu darbu užsidirbti pragyvenimą.“

ESCh (23 str.), užtikrindama pagyvenusių žmonių teisę į socialinį saugumą net ir tuo atveju, kai žmogus dėl kokių nors priežasčių ne-užsidirbo sau pragyvenimo, skatina Europos Tarybos valstybių narių vyriausybes:

a) skirti pakankamai lėšų pagyvenusiems žmonėms normaliai gyventi ir dalyvauti visuomenės socialiniame ir kultūriniame gyvenime;

b) aprūpinti juos gyvenamuoju plotu, atitinkančiu šių žmonių poreikius ir sveikatos būklę, arba teikti paramą jų būstui atitinkamai pertvarkyti, gyvenant jiems įprastoje aplinkoje;

c) teikti medicinos priežiūrą ir paslaugas, atsižvelgiant į jų sveikatos būklę;

d) garantuoti įstaigose gyvenantiems pagyvenusiems žmonėms atitinkamą globą, gerbiant jų asmeninį gyvenimą, ir užtikrinti jų dalyvavimą priimant sprendimus dėl jų gyvenimo sąlygų šiose įstaigose;

e) teikti informaciją apie paslaugas ir lengvatas, kurios numatytos

pagyvenusiems žmonėms, taip pat informuoti tuos žmones apie galimybes naudotis jomis.

Kiek šios socialinės saugumo garantijos atsispindi Lietuvos nacionalinėje teisėje?

Suprantant, kad prigimtinė žmogaus teisė į socialinį saugumą kiekvienoje valstybėje gali būti užtikrinama pagal tos valstybės išteklius, Lietuvos Respublikos Konstitucija (toliau – LR Konstitucija) ir kiti nacionalinės teisės aktai šiuo metu dar negali garantuoti visų ESCh nuostatose įtvirtintų asmens socialinio saugumo garantijų. Tačiau nereikėtų pamiršti, kad oraus gyvenimo samprata, su kuria VŽTD sieja žmogaus teises į socialinę apsaugą, taip pat nėra kažkoks tarptautinis absoliutas. Daugelis Lietuvos senolių jaustūsi oriai galėdami palepinti mėgstamu skanėstu savo anūką ar į savo šiltą būstą pasikviesti puodelio arbatos netyčia sutiktą ilgai nematytą mokyklos draugą. Deja.

Pastebėtina, kad, skirtingai nei ESCh, LR Konstitucijoje (18 str.) aptariamos prigimtinės žmogaus teisės ir laisvės neturi jokių garantijų. Jos tėra blanketiška deklaracija: „*Žmogaus teisės ir laisvės yra prigimtinės.*“

Ar tokia be jokio apsaugos požymių turinio ir konkrečių garantijų konstitucinė norma gali žmogui ką nors garantuoti? Ar sąvoka „prigimtinės“ turi kokią nors vertybinę prasmę? Pagaliau ar visos žmogaus teisės yra prigimtinės?

Kokias garantijas, pavyzdžiui, į būsto saugumą, gali suteikti tokia LR Konstitucijos 24 str. norma („*Žmogaus būstas neliečiamas*“), kurioje nieko nepasakyta apie realias saugumo garantijas. Reali būsto apsauga būtų, jeigu neliečiamumą papildytume kad ir tokia garantija: „*Už skolinių įsipareigojimų neįvykdymą žmogus negali būti paliktas be jokio gyvenamojo būsto.*“

Tarptautiniai teisės aktai prigimtinę žmogaus teisę į ekonominį-socialinį saugumą sieja su gyvenimo kokybės vertybėmis (orumas ir

laisvas asmenybės vystymasis – VŽTD 22 str., normalus gyvenimas, aprūpinimas gyvenamuoju plotu pagal poreikius ir sveikatos būklę, parama būstui pertvarkyti ir kt. – ESCh 23 str.), o LR Konstitucija (52 str.) atsiriboja tik teorinių galimybių išvardijimu: „*Valstybė laiduoja piliečių teisę gauti senatvės ir invalidumo pensijas, socialinę paramą nedarbo, ligos, našlystės, maitintojo netekimo ir kitais įstatymų numatytais atvejais.*“ Be jokių kiekybinių ar kokybinių garantijų toks laidavimas gali būti visiškas badas. Ar tokia konstitucinė norma gali žmogui garantuoti kokį nors saugumą? Ar tokia Konstitucija gali įsakmiai skatinti valdžią dirbti savo šalies piliečių gerovei? Ar valstybėje, kurios Konstitucija negarantuoja minimalaus socialinio saugumo, jaunos šeimos gali ramiai gimdyti vaikus? Ar tai nėra pagrindinė jaunimo emigracijos priežastis?

Teisingai atsakius į natūraliai kylančius klausimus dėl socialinio saugumo, kalbėti pozityviai apie prigimtinių teisių užtikrinimą Lietuvoje, vertinant *išsivaikščiojančios* tautos teritorijoje užsiliksiančių istorinių gyventojų etnokultūrinį saugumą, nėra prasmės.

Teisingumo įgyvendinimo principo – prigimtinių žmogaus teisių ir laisvių užtikrinimas – aplinkybių analizė liudija, jog be konstitucinės reformos įgyvendinti Lietuvoje teisingumą turimomis teisinėmis prielaidomis nėra perspektyvos.

Teikiamame LR Konstitucijos projekte prigimtinių žmogaus teisių ir laisvių užtikrinimas atsispindi 1, 5, 6, 9, 11, 15, 21, 22, 23, 24, 29 straipsniuose.

2. Suverenių tautos galių teisiniai ir praktiniai aspektai

VŽTD (21 str.), vertindama valdžios įstaigų galių ribas, teigia: „*Žmonių valia yra valstybės valdžios pagrindas.*“ Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas (toliau – TPPTP), apibūdinamas tautos galias, nustato, jog visos tautos turi apsisprendimo teisę ir kiekviena

tauta nustato savo politinį statusą bei laisvai vykdo savo ekonominę, socialinę ir kultūrinę plėtrą (TPPTP 1 str.).

LR Konstitucija skelbia: „*Niekas negali varžyti ar riboti Tautos suvereniteto, savintis visai Tautai priklausančių suverenių galių*“ (3 str.). „*Aukščiausių suverenių galių Tauta vykdo tiesiogiai ar per demokratiškai išrinktus savo atstovus*“ (4 str.).

Nei tarptautiniai aktai, nei LR Konstitucijos normos savo lingvistine ir logine prasme nekelia abejonių dėl tautos galių viršenybės. Deja, politinė ir teisinė praktika Lietuvoje suka kitu keliu. Pavyzdžiui, referendumu išreiškta tautos valia dėl atominės energetikos konkrečių sprendimų pradedama traktuoti kaip rekomendacinio pobūdžio valia. (Įdomu, kas tas subjektas, kuriam leista nuspręsti, kada tautos valia privaloma, o kada ji rekomendacinio pobūdžio?) Maža to, Konstitucinio Teismo pirmininkas per žiniasklaidos priemonę viešai pareiškė, kad Konstitucinis Teismas gali neleisti tautai keisti savo Konstitucijos normų.

Tarp daugybės pasaulio keistenybių iki šiol nėra tekę girdėti, kad Kūrėjo sukurtas instrumentas namo statybai imtų mokyti Kūrėją, koks namas jam patogesnis ar geresnis. Tokių valstybės vadybos anomalijų atsiranda ne tik dėl kai kurių Lietuvos pareigūnų neleistinai žemos teisinės kultūros, bet ir dėl LR Konstitucijos sandaros bei jos turinio trūkumų.

Konstituciniu būdu neatlikus aiškaus valdžios šakų funkcinio atskyrimo ir tinkamai nenustačius jų galių proporcijos, suvereno teisės liks tik deklaratyvi konstitucinė prielaida, nerandanti deramos vietos mūsų tautai tarp civilizuotų valstybių pilietinių bendruomenių.

Teikiamame LR Konstitucijos projekte tautos kaip suvereno galių viršenybė įtvirtinta 16, 17, 18 (1 d.), 19 (2 d.), 33, 39, 43, 44 (1 d.), 46 (1 d.), 59 (2 d.), 60 (3 d.), 68 (5 d.), 79 (3 p.) straipsniuose.

3. Piliečių lygiateisiškumo užtikrinimo teisinės garantijos

VŽTD (7 str.) teigia: „*Visi žmonės yra lygūs įstatymui ir nediskriminuojami turi teisę į lygią įstatymo apsaugą.*“ Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija (toliau – EŽT Konvencija), pripažindama žmonių teisinę lygybę, išvardija keletą žmonių skiriamųjų požymių, kuriais negalima grįsti jų privilegijų, įgyvendinant EŽT Konvencijoje pripažintas teises ir laisves. Tai – lytis, rasė, odos spalva, kalba, religija, politinės ar kitokios pažiūros, tautinė ar socialinė kilmė, priklausymas tautinei mažumai, nuosavybės, gimimo ar kiti pagrindai (EŽT Konvencijos 14 str.). Nebaigtinis požymių sąrašas palieka laisvės pamąstymui. Deja, bet koks neapibrėžtumas sudaro sąlygas ir piktnaudžiavimui.

TPPTP (14 str.) ne tik nustato kiekvieno asmens visiškos lygybės sąlygomis suteikiamas garantijas, bet ir įvardija tuos institucinius subjektus, kuriems tenka didžiausia atsakomybė užtikrinti lygybę: „*Visi asmenys teismams ir tribunolams yra lygūs.*“

LR Konstitucija (29 str.) taip pat įtvirtina asmenų lygybę prieš įstatymą, teismą bei kitas valstybės institucijas ir draudžia teikti privilegijas pagal baigtinį požymių sąrašą: lytis, rasė, tautybė, kalba, kilmė, socialinė padėtis, tikėjimas, įsitikinimai ar pažiūros.

Nei tarptautiniai, nei nacionaliniai teisės aktai neaptaria žmonių padėties skirtumų dėl visuomeninio darbo pasidalijimo, t. y. nepripažįsta neišvengiamo nelygiateisiškumo dėl atliekamų pareiginių funkcijų. Nutylint šią aplinkybę, kai kurias pareigas eję asmenys, bet nustoję dalyvauti darbinėje veikloje, Lietuvoje ir toliau prilyginami iš biudžeto mokamiems darbuotojams, skiriant jiems valstybines pensijas ar rentas greta gaunamų socialinio draudimo pensijų. Tokia situacija, kai daliai pagyvenusių Lietuvos žmonių taikomos ESCh 23 str. garantijos

(pažymėtina, kad ESCh 23 str. Lietuvos Respublikos 2001 05 15 įstatymu Nr. IX-317 nėra ratifikuotas), o didžiąjai daliai analogiškos socialinės grupės žmonių tokios garantijos netaikomos, kalbėti apie asmenų lygybę prieš įstatymą ir valstybės institucijas (LR Konstitucijos 29 str.) nėra jokio pagrindo. Tai reiškia, kad Lietuva, jeigu tai leidžia turimi tautos ištekliai, turėtų ratifikuoti ESCh 23 str. ir pradėti skirti pagyvensiems žmonėms lėšų, leidžiančių jiems normaliai gyventi, arba atsisakyti priemonių iš biudžeto daliai nedirbančių asmenų, kurie pagal gautas pajamas už anksčiau vykdytas pareigines funkcijas, kaip ir kiti, gauna įplaukas iš Socialinio draudimo fondo. Akivaizdžiai ignoruoti tarptautinių aktų ir konstitucinį žmonių lygybės prieš įstatymą principą neleidžia elementari demokratinės valstybės teisinė kultūra, jei mes ją turime ar bent bandome pripažinti turintys.

Piliečių nelygiateisiškumo praktika Lietuvoje labiau pasireiškia ne kaip galiojančios LR Konstitucijos redakcinis ydingumas, bet kaip akivaizdus konstitucinių vertybių ignoravimas, skirstant savo valstybės piliečius į lygius ir lygesnius.

Teikiamame LR Konstitucijos projekte piliečių lygiateisiškumas užtikrinamas 2, 3 (6 d.), 4, 12 (1 ir 2 d.), 13, 14 (1 ir 3 d.), 42 straipsniuose.

4. Teisių ir pareigų balanso, įgyvendinant teisingumą, problemos

Pripažįstant kiekvieno žmogaus prigimtine teisę į laisvę ir nenustatant kiekvienam pareigos tinkamai rūpintis savo ir savo vaikų iki jų intelektualinės brandos gyvenimu, kiekvienas individas nėra teisiškai apsaugotas, nes bendruomeninėje aplinkoje, kur susiduriama su individualių interesų priešprieša, pareigų nepaisymas sukeltų visų su visais konfliktą.

VŽTD (29 str.), apibūdindama kiekvieno žmogaus pareigas bendruomenei, jų neišvengiamumą sieja su žmogaus galimybe įvairiapusiškai vystytis tik bendruomeninėje aplinkoje, kur tenka pripažinti ir gerbti kitų teises ir laisves.

EŽT Konvencija savo paskirtimi nemodeliuoja pareigų sferos, todėl ja grįsti teisių ir pareigų balanso nėra prielaidų.

LR Konstitucijoje asmens pareigų sritis irgi nėra išsamiau reglamentuota. Valdžios įstaigų prievolinė sfera apibrėžta taip pat gana abstrakčiai be subjektinio įvardijimo, pavyzdžiui, „*valdžios įstaigos tarnauja žmonėms*“ (5 str.), „*draudžiama persekioti už kritiką*“ (33 str.), „*masinės informacijos cenzūra draudžiama*“ (44 str.).

Ar toks skurdus konstitucinis žmonių – ypač pareigūnų – pareigų apibrėžtumas yra pakankamas? Ar vengimas teisės normomis modeliuoti pareigines asmens priedermes bendram tautos gėriui kurti, kurios sudaro prielaidas didinti tautos išteklius ir galimybes turėti tvirtesnes žmogaus saugumo garantijas, nėra bandymas susilpninti visuomenės kontrolę jos suneštoms į valstybės biudžetą lėšoms panaudoti?

Atrodo, kad kiekvieno etnokultūrinės bendruomenės nario ir visos tautos įsipareigojimas visuotine sutartimi – valstybės Konstitucija – ugdyti veiksmingą tautos organizacinę sistemą – valstybę, kurios paskirtis yra optimaliai tvarkyti bendrus reikalus tenkinant viešuosius interesus, labiau sutelktų piliečius rūpintis savo dabartimi ir ateitimi. Sutartinė, atitinkamai suasmeninta piliečio atsakomybė dėl bendro reikalo suteiktų pilietinėms priedermėms ne tik teisinės, bet ir moralinės jėgos, ženkliai sumažindama piliečio ir valdžios atskirtį. Jeigu nėra Konstitucija prisiimtos piliečio pareigos net mokstinėms prievolėms, kurios nulemia lėšų sukaukimą ir kolektyviniam saugumui, ir kitų viešųjų interesų tenkinimui, tai tik baime grindžiamų prievartinių paskatų vedami žmonės atsisako dalies savo

uždirbtų pajamų. Ar civilizuotame krašte šitaip turi būti kuriamas bendras gėris?

O kur pareigūnų ir valstybės tarnautojų pareiga atsakyti už savo sprendimus ar vengimą juos priimti? Įsiklausykime, ar ne parazitiškai skamba LR Civilinio kodekso 6.271 str. 1 d.: *„Žalą, atsiradusią dėl valstybės valdžios institucijų neteisėtų aktų, privalo atlyginti valstybė iš valstybės biudžeto, nepaisydama konkretaus valstybės tarnautojo ar kito valstybės valdžios institucijos darbuotojo kaltės. Žalą, atsiradusią dėl savivaldybės valdžios institucijų neteisėtų aktų, privalo atlyginti savivaldybė iš savivaldybės biudžeto, nepaisydama savo darbuotojų kaltės.“*

Kada iš mūsų teisėkūros išnyks institucinis parazitavimas? Kada teisės normos bus kuriamos vadovaujantis pilietine, o ne parazitiškai biurokratine teisėjauta?

Permąščius teisingumo įgyvendinimo principą, grindžiamą teisių ir pareigų balansu, nekyla abejonų, kad konstitucinė reforma Lietuvoje, į Konstitucijos nuostatas įvedant subalansuotų pareigų paketą, tiesiog būtina.

Teikiamame LR Konstitucijos projekte teisių ir pareigų balansas nustatytas 1, 7 (4 d.), 13, 14 (1 ir 3 d.), 19 (4 d.), 29, 41, 45, 54 (5 d.), 65, 68, 70 (4 d.), 77, 85, 101 (10 d.), 120 straipsniuose.

5. Įstatymo viršenybės vaidmuo įgyvendinant teisėtumą ir teisingumą

EŽT Konvencijoje (7 str.) teigiama, jog nėra bausmės be įstatymo. Tačiau ne tik baudžiamasis persekiojimas, bet ir administracinių bei civilinių santykių sfera, sprendžiant ginčus civilizuotose valstybėse, grindžiama įstatymo viršenybe. Jungtinių Tautų Generalinėje asamblėjoje 1985 m. patvirtinti Pagrindiniai teismų nepriklausomumo principai

(toliau – PTNP) nustato: „*Teisėjai bylas nagrinėja nešališkai, vadovaudamiesi faktais ir įstatymais...*“

Ši PTNP norma nedaro išimčių nei apeliacinei, nei kasacinei instancijoms. Deja, Lietuvoje kasacinei teismo instancijai nei įstatymo viršenybė, nei reikalavimas vadovautis faktais negalioja. Čia įstatymais nesivadovaujama, jie aiškinami (kartais priešingai įstatymo turiniui), o faktai neanalizuojami.

Kasacinė instancija, neanalizuodama faktų ir nežinodama, kokios yra tikrosios faktinės aplinkybės, tikrina teisės taikymą kažkokiai abejotinai nežinia. Pavyzdžiui, ieškovui teigiant, kad konkrečioje Lietuvos teritorijoje neveikia žemės traukos jėga, ir apeliacinei instancijai to neneigiant, kasacinė instancija tikrina teisės akto taikymo teisėtumą mistinėmis gravitacijos jėgos neveikimo žemės paviršiuje sąlygomis (civ. byla Nr. 3K-3-346/2010). Ar tai neprasilenkia su sveiku protu?

Toks absurdas teismo dokumentuose atsiranda ne tik dėl teisėjų piktnaudžiavimo savo institucine padėtimi, bet ir dėl konstitucinių normų netobulumo. LR Konstitucijoje (109 str.), bandant įtvirtinti įstatymo viršenybės principą, redakciniu požiūriu dėl neprofesionalumo nukrypta nuo gana aiškios PTNP redakcijos (**teisėjai vadovaujasi faktais ir įstatymais**), pasirenkant metaforinę formą: „*Teisėjai, nagrinėdami bylas, klauso tik įstatymo.*“ Kadangi klausant nebūtina girdėti, priimant Teismų įstatymą (23 ir 31 str.) Lietuvoje įstatymo viršenybės principas pakeistas teismo išaiškinimo viršenybės principu. Esant tokiai situacijai, dažnai teismo išaiškinimu visiškai pakeičiama įstatymo leidėjo valia, taip paminant valdžių atskyrimo principo tikslinę esmę. Pavyzdžiui, Statybos įstatymu (28¹ str.) nustatčius, kad, šalinant statybos padarinius dėl neteisėtai išduoto statybą leidžiančio dokumento, padarinių šalinimo kaštai dengiami „*teismo pripažintų kaltais asmenų lėšomis*“. Lietu-

vos Aukščiausiajam Teismui civ. byloje Nr. 3K-3-196/2013 išaiškinus, kad statybos padariniai gali būti šalinami nukentėjusių asmenų (statytojų) lėšomis, šis teismo išaiškinimas pakeitė įstatymo leidėjo valią ir toliau statybos padariniai, neatsižvelgiant į faktines aplinkybes, dažnai šalinami nukentėjusiųjų lėšomis (žr. civ. bylas Nr. 2-77-231/2013; 2A-41-781/2015; 3K-3-571-916/2015).

Tokie akivaizdūs įstatymo viršenybės principo nesilaikymo faktai vykdant teisingumą Lietuvoje be diskusijų patvirtina, kad LR Konstitucijos redakciją būtina tobulinti.

Teikiamame LR Konstitucijos projekte įstatymo viršenybė įtvirtinta 12 (1 ir 4 d.), 93 (1 d.), 94, 108 (1 d.) straipsniuose.

6. Neleistinumas būti teisėju savo byloje kaip demokratinė teisingumo įgyvendinimo sąlyga

Nuo Senovės Romos laikų žinomas posakis „*Nemo iudex in causa sua*“ („Niekas negali būti teisėju savo byloje“), tačiau nei tarptautiniuose, nei nacionaliniuose mūsų teisės aktuose draudimas oficialiai teisti save nenustatytas. PTNP 17 punktas nustato, jog kaltinimas teisėjui dėl jo kompetencijos turi būti svarstomas pagal atitinkamą procedūrą. PNTP 20 punktas numato, jog sprendimus dėl teisėjo atleidimo iš pareigų turi turėti teisę peržiūrėti nepriklausoma institucija.

Įsigilinus į pateiktą PTNP normų turinį galima teigti, kad tik atskirais atvejais (atleidžiant teisėją iš pareigų ir svarstant jo kompetenciją) galimas nepriklausomų institucijų dalyvavimas. Kitais atvejais tarptautinės teisės aktai nėra informatyvūs, todėl šią teisingumo įgyvendinimo spragą reikėtų ištaisyti nacionaliniu teisiniu lygmeniu, atitinkamai papildant LR Konstituciją.

Konstitucinė norma turėtų nustatyti, kad teisėjų instituciniams interesams tapus ginčo dalyku, bylas nagrinėja, pavyzdžiui, parlamentinės

kontrolės tvarka sudaromas specializuotas teismas – Konstitucinis Tribunalas. Tokį būtinumą patvirtina ne taip seniai Konstitucinio Teismo dėl teisėjų *atlygių* priimtas verdiktas, sukėlęs visuomenės pasipiktinimo bangą.

Neleistinumo būti teisėju savo byloje principo įgyvendinimas turi rasti vietą LR Konstitucijoje, jeigu mes sistemiškai taikomės į teisinių valstybių gretas.

Teikiamame LR Konstitucijos projekte neleistinumas būti teisėju savo byloje įtvirtintas 68 (3 d.) ir 92 (2 d.) straipsniuose.

7. Bylų nagrinėjimo viešumas – besąlygiška proceso dalyvio teisė

VŽTD (28 str.) optimistiškai skelbia, jog kiekvienas turi teisę į tokią socialinę ir tarptautinę santvarką, kurioje gali būti visiškai įgyvendinamos šioje Deklaracijoje išdėstytos teisės ir laisvės. Tarp VŽTD teisių yra ir teisė asmeniui dalyvauti savo byloje. Deja, Lietuvoje šis jokių finansinių ar žmogiškųjų išteklių nereikalaujantis teisingumo įgyvendinimo principas nepajėgia prasiskinti kelio į teismų praktiką.

Kiekvieno visiškai lygi teisė, kad byla **viešai** būtų išnagrinėta nepriklausomo ir nešališko teismo (VŽTD 10 str.), mūsų šalyje vis dar tėra kiekvieno lūkestis ir svajonė. TPPTP, Lietuvoje įsigaliojęs Konstitucijos priėmimo metais (1992 m.), nedviprasmiškai ir aiškiai nurodo: „*Kiekvienas asmuo turi teisę, kad jo byla būtų nagrinėjama lygybės ir viešumo sąlygomis pagal įstatymą sudaryto kompetentingo, nepriklausomo ir nešališko teismo*“ (TPPTP 14 str.).

Bylų nagrinėjimo viešumo principas nepamirštas ir EŽT Konvencijoje (6 str.): „...*asmuo turi teisę, kad bylą per įmanomai trumpiausią laiką viešumo sąlygomis teisingai išnagrinėtų pagal įstatymą įsteigtas nepriklausomas ir bešališkas teismas.*“

Pastebėtina, kad gana aiškiai viešumo principas įtvirtintas ir LR Konstitucijoje (117 str.): „*Visuose teismuose bylos nagrinėjamos viešai.*“

Nejauku, kad Lietuvos Respublikos Seimas, priimdamas ir tobulindamas procesinius kodeksus, teismai, taikydami Konstituciją kaip tiesiogiai taikomą aktą (LR Konstitucijos 6 str.), ir LR Konstitucijos *sargai*, svarstantys įstatymų konstitucingumą, tokie abejingi šiam be jokių biudžeto išlaidų atkurinam teisingumo įgyvendinimo principui. Tam tereikia pakeisti kelias antikonstitucines procesines normas (Civilinio proceso kodekse 321 str., 322 str., 349 str. 1 d., 350 str. 1 d., 352 str. 3 d., 355 str. 1 d., 356 str. 1 d.), ir vienas tarptautiniuose aktuose aktyviausiai ginamų teisingumo įgyvendinimo principų ras vietą ir Lietuvos teismų praktikoje.

Teikiamame LR Konstitucijos projekte bylų nagrinėjimo viešumas įtvirtintas 12 (1 d.) ir 99 (1 d.) straipsniuose.

Išvada: Apibendrinant prioritetinių teisingumo įgyvendinimo principų įtvirtinimo Lietuvoje sąlygas pažymėtina, kad prigimtinės teisės į asmens saugumą Lietuva lygiagrečiai su kitomis ekonomiškai stipriomis valstybėmis visaverčiai dar nepajėgi įgyvendinti, tačiau visiems kitiems teisingumo įgyvendinimo principams reikalinga tik konstitucinė ir įstatyminė reforma. Konstitucinės reformos iniciatyvos tikslais pateikiame naujos LR Konstitucijos projektą, kurį svarstyti ir tobulinti kviečiame kiekvieną, kam svarbi lietuvių tautos ir Lietuvos valstybės ateitis.

**LIETUVOS RESPUBLIKOS KONSTITUCIJA
(PROJEKTAS)**

TURINYS

Preambulė 35

I skyrius

ŽMOGUS.

JO LAISVĖS, TEISĖS, PAREIGOS (1–15 str.) 36

II skyrius

TAUTA.

JOS PAVELDAS, IŠTEKLIAI, ŪKIS (16–26 str.) 42

1 skirsnis. TAUTOS SUVERENITETAS (16–17 str.) 42

2 skirsnis. GAMTINIS IR CIVILIZACINIS PAVELDAS (18–22 str.) 42

3 skirsnis. IŠTEKLIAI IR ŪKINĖ VEIKLA (23–26 str.) 44

III skyrius

VALSTYBĖ.

JOS ORGANIZACINĖ SISTEMA (27–125 str.) 46

1 skirsnis. VIEŠASIS INTERESAS (27–30 str.) 46

2 skirsnis. VALSTYBĖS PAGRINDAI IR SIMBOLIAI (31–37 str.) 47

3 skirsnis. PILIEČIAI (38–45 str.) 49

4 skirsnis. VIETOS SAVIVALDA (46–53 str.)	52
5 skirsnis. PARLAMENTAS (54–68 str.)	54
6 skirsnis. PREZIDENTAS (69–81 str.)	62
7 skirsnis. VYRIAUSYBĖ (82–91 str.)	68
8 skirsnis. TEISMAI, PROKURATŪRA, ADVOKATŪRA (92–112 str.)	72
9 skirsnis. VALSTYBĖS KONTROLĖS INSTITUCIJOS (113–123 str.)	79
10 skirsnis. NEVYRIAUSYBINĖS ORGANIZACIJOS (124–125 str.)	83

IV skyrius

KONSTITUCIJA IR JOS KEITIMAS (126–129 str.)	84
--	-----------

LIETUVOS RESPUBLIKOS KONSTITUCIJA (PROJEKTAS)

Preambulė

Mes, suvokiantys save kaip žmonijos dalį, turinčią istoriškai susiklosčiusių etninių savitumų ir kultūrinių bendrumų, įgalinančių mus vadintis lietuvių tauta,

siekiantys išsaugoti savo istoriją, gimtąją kalbą, raštą, gamtojautą, tautojautą, tradicijas ir papročius,

pasiryžę sutvarkyti savo gyvenimą taip, kad tautos gerovė valstybėje būtų vertinama pagal mažiausiai apsirūpinusių piliečių galimybę tenkinti savo poreikius,

naudodamiesi tautos gamtiniu ir civilizaciniu paveldu bei ištekliais, tvarkomais pagal pažangiausius mokslo pasiekimus,

skatindami savo ir būsimų kartų darną, taupumą, taikų sambūvį, pagarbą Visatai, Žemei ir Žmogui,

tautos valia priimame ir skelbiame šią KONSTITUCIJĄ.

I skyrius

ŽMOGUS. JO LAISVĖS, TEISĖS, PAREIGOS

1 straipsnis. Prigimtinė žmogaus laisvė

Žmogus gimsta laisvas, tad jo pareiga, pasiekus intelektualinę brandą, rūpintis savo gyvenimu.

2 straipsnis. Lyčių lygybė

1. Moterys ir vyrai, turėdami skirtingas prigimtines galimybes, visais atžvilgiais turi lygias teises ir pareigas.

2. Asmenims, neturintiems aiškių vienos lyties požymių, įgyvendinant vyro ar moters lyties pasirinkimą, valstybė užtikrina neatlygintą specialistų pagalbą.

3 straipsnis. Vaikų teisės

1. Vaikų gerovė yra pirmaeilis tautos reikalas.

2. Priimant sprendimus dėl turimų išteklių naudojimo, pirmiausia atsižvelgiama į vaikų interesus.

3. Vaiko interesų apsauga rūpinasi tėvai ar globėjai.

4. Beglobiams vaikams įstatymu užtikrinama jų gerovei reikalinga valstybinių institucijų apsauga ir rūpyba.

5. Vaikui garantuojama teisė reikšti savo nuomonę su juo susijusiais atvejais. Vaiko nuomonė, įvertinant jo brandą, deramai pripažįstama.

6. Vaikas auklėjamas ir ugdomas atsižvelgus į jo polinkius, nepažeidžiant vaiko teisių ir priedermių balanso.

4 straipsnis. Teisinė lygybė

Žmogaus teisių negalima varžyti ir teikti jam privilegijų rasiniais, tautiniais, religiniais, genetinių savitumų, ekonominės padėties, socialiniais, pareiginiiais ar pasaulėžiūriniais pagrindais. Pagal įstatymus visi žmonės lygūs, išskyrus jų funkcinės veiklos skirtumus visuomeniniame darbo pasidalijime.

5 straipsnis. Asmens neliečiamybė

1. Kiekvieno žmogaus gyvybė nuo jos užsimezgimo įgyja teisę į gyvenimą.

2. Išimtiniais atvejais, kai nauja gyvybė vystosi akivaizdžiai patologiškai, nesant išgydymo perspektyvos, ar jos pradėjimas nesuderinamas su žmogaus laisvėmis ir teisėmis, arba dėl jos komplikuoto vystymosi kyla grėsmė motinos gyvybei, vaisiaus vystymasis įstatymo nustatyta tvarka gali būti nutrauktas.

3. Draudžiama atimti žmogaus gyvybę, jį žaloti, kankinti, iš jo tyčiotis ar kitaip žeminti jo orumą, taip pat norminiais aktais nustatyti kvotos priemonės ar bausmės, galinčias sukelti tokius padarinius.

4. Prieš žmogaus valią ar jam nežinant su juo ar jo nepilnamečiais vaikais bei globotiniais negali būti atliekami bet kokio pobūdžio eksperimentai.

5. Draudžiami bet kokie bandymai su kūdikiais ar vaikais, kurie auga valstybinėse rūpybos įstaigose.

6 straipsnis. Garantijos neįgalumo atvejais

Dėl senatvės, ligos ar kitų priežasčių žmogui tapus neįgaliam ar ribotai įgaliam, jam pagal pilietinę ir teritorinę priklausomybę Lietuvos valstybei garantuojamas materialinis aprūpinimas, užtikrinantis būtinąsias žmogaus reikmes maistui, būstui, aprangai, sveikatos palaikymui bei kitiems orios savijautos poreikiams.

7 straipsnis. Nuosavybės apsauga

1. Žmogaus teisė į teisėtai įgytą nuosavybę ginama kaip neliečiamybė.

2. Niekas negali būti verčiamas atsisakyti nuosavybės, jei to nereikalauja viešasis interesas. Viešojo intereso tenkinimo atveju, paimant nuosavybę, būtinas teisės aktas ir išankstinis paimamo turto ir su tuo susijusių nuostolių atlyginimas.

3. Įstatymu nustatytais išimtiniais atvejais kompetentingi valstybės pareigūnai gali laikinai pasinaudoti svetimu turtu, savininkui atlyginant dėl to patirtus nuostolius.

4. Savininkas, naudodamasis savo nuosavybe, negali pažeisti kitų asmenų teisių ir teisėtų interesų. Ginčai tarp asmenų sprendžiami teisme.

8 straipsnis. Gyvenimo privatumas

1. Žmogui užtikrinamas privataus jo ir šeimos gyvenimo neliečiamumas.

2. Negalima apieškoti asmens, jo daiktų, rinkti apie jį informacijos, išskyrus atvejus, kai yra gautas motyvuotas teismo sprendimas.

3. Uždaros pašto siuntos, telefoniniai pokalbiai ir kita ryšių tinklais perduodama informacija gali būti tikrinama ir kontroliuojama tik motyvuotu teismo sprendimu pagal teisėsaugos institucijų prašymą.

9 straipsnis. Būsto neliečiamybė

1. Draudžiama savavališkai įeiti į svetimo žmogaus būstą, apieškoti jo priklausinius be išankstinio teismo leidimo ar įstatymu nustatyta tvarka neatidėliotinai, kai reikia gelbėti žmogaus gyvybę ar jo sveikatą, sulaukyti nusikaltėlių, atkurti pažeidžiamą viešąją tvarką, gelbėti turtą, kuriam gresia sunaikinimas ar sugadinimas.

2. Už skolinių įsipareigojimų neįvykdymą žmogus negali būti paliktas be jokio gyvenamojo būsto.

10 straipsnis. Minties reiškimo laisvė

1. Žmogui niekas negali drausti turėti savo įsitikinimus ir nuomonę bei juos laisvai reikšti laikantis teisėtų saviraiškos formų.

2. Draudžiama įstatymu įteisinti minčių reiškimo cenzūrą.

3. Žiniasklaidos institucijų administracijos privalo užtikrinti nuomonių pliuralizmą per visuomeninio transliuotojo kanalų.

4. Dezinformacija, šmeižtas, agitacija, skatinanti terorizmą, rasinę, tautinę, religinę, socialinę, kalbinę neapykantą, nesuderinami su informacijos reiškimo laisve.

11 straipsnis. Teisė į gynybą

1. Žmogus turi teisę gintis ir ginti, kai kėsinama į jo ar kito asmens

gyvybę ar sveikatą, taip pat kai kyla reali grėsmė tautos suverenitetui, paveldui ar ištekliams.

2. Asmeniui, kuris įtariamas padaręs nusikaltimą, prieš pradėdant ir vykdant jo apklausą, taip pat teisme suteikiama teisė turėti advokatą.

12 straipsnis. Teisė į teisingą teismą

1. Kiekvienas asmuo turi teisę į kompetentingą, nešališką ir nepriklausomą teismą, kad jo byla būtų nagrinėjama lygybės ir viešumo sąlygomis, teisėjams vadovaujantis faktais ir įstatymais.

2. Teisminės gynybos kiekvienam asmeniui prieinamumas užtikrinamas nemokamo kreipimosi į teismą galimybe. Pasibaigus terminams priimtam teismo procesiniam dokumentui apskūsti, teismo ir bylinėjimosi išlaidos išieškomos iš kaltų asmenų įstatymo nustatytais pagrindais ir tvarka.

3. Draudžiama iš asmens reikalauti, kad jis duotų parodymus prieš save, savo šeimos narius ar artimus giminaičius.

4. Bausmė teisiamajam gali būti skiriama tik pagal įstatymus.

5. Niekas už tą patį nusikaltimą negali būti baudžiamas pakartotinai.

13 straipsnis. Teisė į žalos atlyginimą

Kiekvienas asmuo turi teisę į žalos, padarytos valstybinių institucijų darbuotojų veiksmais, atlyginimą, kurį garantuoja personalinė pareigūno ar valstybinėje institucijoje dirbančio tarnautojo atsakomybė netinkamai atlikus pareigines funkcijas. Tvarką ir būdus, kuriais atlyginama materialinė ir moralinė žala, nustato įstatymas.

14 straipsnis. Bendrojo gėrio kūrmas

1. Kiekvieno darbingo žmogaus pareiga savo finansiniais ar (ir) medžiaginiais ištekliais arba darbine veikla dalyvauti bendrojo gėrio, tenkinančio viešuosius interesus, kūrime.

2. Mokestinių prievolių ir kitokių įnašų, skirtų viešajam interesui tenkinti, vykdymo tvarką nustato įstatymai.

3. Kiekvieno asmens teisė į švarią aplinką garantuojama jo pareiga rūpintis aplinkos būkle.

15 straipsnis. Laisvių ir teisių apribojimas

Konstitucinės žmogaus laisvės ir teisės visa apimtimi garantuojamos taikos sąlygomis. Įvedus karo ar nepaprastą padėtį, žmogaus laisvės ir teisės laikinai gali būti apribotos mobilizaciniais įstatymais ar dekretais, kurie nedelsiant panaikinami pasikeitus situacijai valstybėje.

II skyrius

TAUTA. JOS PAVELDAS, IŠTEKLIAI, ŪKIS

1 skirsnis

TAUTOS SUVERENITETAS

16 straipsnis. Suverenių galių raiška

Lietuvos valstybę kuria ir jos pagrindus bei prioritetus nustato tauta. Suverenios galios tvarkant valstybės reikalus priklauso tautai.

17 straipsnis. Tautos valios reiškimo būdai

- Niekieno nevaržomas suverenias galias tauta vykdo tiesiogiai, nuomonę ir valią reikšdama per referendumus.
- Konstitucija apibrėžtas tautos galias valstybės vardu įgyvendina tautos teisėtai išrinkti atstovai ir jų suformuota vykdomoji valdžia, taip pat konstitucinių įgalinimų ribose veikianti teisminė valdžia.

2 skirsnis

GAMTINIS IR CIVILIZACINIS PAVELDAS

18 straipsnis. Gamtinė aplinka

- Lietuvos teritorijos gyventojų gamtinė aplinka, kurią sudaro žemė, jos gelmės, vidaus ir teritoriniai vandenys, miškai bei kita augmenija,

gyvūnija, oro erdvė virš valstybės teritorijos, priklauso tautai ar Lietuvos Respublikos piliečiams.

2. Tautos interesais dalis gamtinės aplinkos įstatymų nustatyta tvarka terminuotai ar neterminuotai gali būti perduota naudotis užsienio valstybių institucijoms ar užsienio piliečiams, arba asmenims be pilietybės.

19 straipsnis. Gamtosauga

1. Valdžios institucijos privalo informuoti visuomenę apie gamtos būklę ir gresiančius pavojus žmonėms ar aplinkai.

2. Visuomenė ir vietos bendruomenės turi teisę dalyvauti rengiant sprendimus, galinčius daryti poveikį gamtai.

3. Valdžios sprendimai, galintys kelti pavojų žmonėms ar aplinkai, privalo būti pagrįsti mokslinėmis išvadomis.

4. Gamtai padaryta žala pagal turimus išteklius turi būti atitaisoma valstybės institucijų ir individualiomis piliečių pastangomis.

20 straipsnis. Gyvūnų apsauga

1. Gyvūnų gerovė užtikrinama draudžiant žiaurų elgesį su jais ir sudarant kuo palankesnes sąlygas natūraliai jų gyvensenai.

2. Gyvūnų rūšių, kurioms gresia pavojus išnykti, apsauga užtikrinama jų išskirtinumo sąlygas apibrėžiančiais įstatymais.

21 straipsnis. Civilizacinio paveldo apsauga

1. Lietuvių kalba, menas, mokslas, tradicijos, geros moralės papročiai priskiriami prie valstybės saugomų ir puoselėjamų nacionalinių vertybių.

2. Nacionalinių vertybių, turinčių medžiaginę išraišką, neleidžiama naikinti, perduoti, įkeisti ar perduoti svetur nuolatinei valdyti ar naudoti.

22 straipsnis. Kalbos apsauga

1. Lietuvių kalbai visoje valstybės teritorijoje suteikiamas valstybinės kalbos statusas.

2. Asmenims, kuriems valstybinė kalba nėra gimtoji kalba, sudaroma galimybė puoselėti savo gimtąją kalbą.

3. Kalbinėms bendrijoms, kurios savo kalbinį savitumą išsaugojo tik Lietuvos valstybės teritorijoje, užtikrinamos visos sąlygos kalbiniam paveldui išsaugoti.

3 skirsnis IŠTEKLIAI IR ŪKINĖ VEIKLA

23 straipsnis. Išteklių paskirtis

1. Tautos medžiaginiai, energetiniai ir intelektiniai ištekliai saugomi, tvarkomi ir naudojami Lietuvos piliečių ir būsimų kartų gyvenimo gerovei užtikrinti.

2. Išteklių naudojimas grindžiamas individualios ir grupinės žmonių veiklos racionalumu, produktyvumu ir naudingumu, skatinant veiklos laisvę ir iniciatyvą.

3. Valstybė, skatindama piliečių savarankiškumą tenkinant individualius poreikius ir interesus, organizuoja ir tvarko tautos išteklių naudojimą tenkinant viešuosius interesus.

24 straipsnis. Ūkinės veiklos sąlygos

1. Kiekvienas Lietuvos pilietis gali laisvai pasirinkti valstybės neuždraustą verslą ar sutartiniais pagrindais įsidarbinti.
2. Užsienio valstybių piliečiams ir asmenims be pilietybės taikomus verslo ir darbinės veiklos apribojimus nustato įstatymai.
3. Teisingas apmokėjimas už darbą, saugių ir sveikų darbo sąlygų sudarymas – kiekvieno darbdavio pareiga.
4. Draudžiama monopolizuoti gamybą, paslaugų sferą, rinką ir nesąžiningai konkuruoti kenkiant konkurentams.

25 straipsnis. Bendradarbiavimas

Vykdydama ūkinę politiką ir organizuodama ūkinę veiklą viešiesiems interesams tenkinti valstybė skatina kuo glaudesnę privataus verslo subjektų tarpusavio bendradarbiavimą ir valstybės institucijų bendradarbiavimą su privačiu verslu.

26 straipsnis. Teisė į poilsį

Kiekvienam dirbančiajam užtikrinama galimybė reikiamai pailsėti, turint savaitės poilsio dieną ir kasmetines atostogas. Jų trukmė ir ryšio su darbovieta sąlygos nustatoma sutartimis ir įstatymu.

III skyrius

VALSTYBĖ. JOS ORGANIZACINĖ SISTEMA

1 skirsnis VIEŠASIS INTERESAS

27 straipsnis. Viešojo intereso apsauga

Individualūs ar grupiniai žmonių siekiai, orientuoti į bendruomenines, nacionalines, tarptautines ar universaliąsias vertybes, yra ginami ir įgyvendinami valstybės kaip viešasis interesas.

28 straipsnis. Viešųjų interesų konkurencija

Viešųjų interesų konkurencijos atveju pirmenybė teikiama svarbesniajai vertybei.

29 straipsnis. Mokesčiai ir rinkliavos

1. Viešiesiems interesams tenkinti finansiniai ištekliai formuojami įvedant valstybinius mokesčius ir vietines rinkliavas.

2. Valstybinių mokesčių santykis, paskirstant įplaukas valstybės ir savivaldybių biudžetams, nustatomas kiekvienais metais, tvirtinant valstybės biudžetą.

3. Vietinių rinkliavų dydis nustatomas vietinių bendruomenių atstovų sprendimu, atsižvelgiant į bendruomenės gyventojų finansines išgales.

4. Mokesčių dydis nustatomas įstatymais, atsižvelgiant į asmens gaunamas pajamas.

5. Asmenys, kurių pajamos neviršija žmogaus skurdo ribos, nuo mokesčių ir rinkliavų atleidžiami.

30 straipsnis. Dalyvavimas tarptautinėse organizacijose ir sąjungose

Lietuvos valstybė, realizuodama savo nacionalinius interesus per tarptautinius ar globalinius interesus, sutartiniais pagrindais gali jungtis prie tarptautinių organizacijų arba inicijuoti jų steigimą, taip pat gali stoti į valstybių sąjungas, jeigu numatyta sąjungos narės teisė netrukdomai išstoti iš tos sąjungos.

2 skirsnis

VALSTYBĖS PAGRINDAI IR SIMBOLIAI

31 straipsnis. Valstybės santvarkos forma

Lietuvos valstybė yra nepriklausoma demokratinė respublika.

32 straipsnis. Valstybės valdymo modelis

Lietuvos Respublika – tiesioginės demokratijos bruožų turinti parlamentinė, teisinė, socialinė valstybė.

33 straipsnis. Valstybinės valdžios subjektai

Valstybės valdžią vykdo piliečiai per referendumus, Lietuvos Respublikos Seimas, Prezidentas ir Vyriausybė, teismai.

34 straipsnis. Valstybinės institucijos

Valstybinės institucijos konstitucinių nuostatų pagrindu veikia visos tautos interesais ir tarnauja žmonėms. Jų struktūrą ir funkcijas nustato įstatymai ar poįstatyminiai aktai.

35 straipsnis. Lietuvos valstybės teritorija

1. Lietuvos valstybės teritorija yra vientisa ir nedaloma.
2. Valstybės sienos gali būti keičiamos tik piliečių valia per tautos referendumą, jei tam pritaria daugiau kaip 2/3 visų rinkimų teisę turinčių Lietuvos piliečių.
3. Lietuvos valstybės teritorija vadybos tikslais skirstoma į administracinius vienetus. Administracinių vienetų ribos vietos bendruomenių iniciatyva nustatomos įstatymu.

36 straipsnis. Valstybės sostinė

1. Lietuvos valstybės sostinė yra Vilniaus miestas.
2. Sostinės išskirtinumo požymius ir miesto bendruomenės interesų derinimo su centrine valdžia tvarką nustato įstatymas.

37 straipsnis. Valstybės simboliai

1. Valstybės istorinė vėliava – baltas Vytis purpuriniame fone.
2. Valstybės tautinės vėliavos spalvos – geltona, žalia, raudona.
3. Valstybės herbas – baltas Vytis raudoname lauke.
4. Valstybės himnas – Vinco Kudirkos „Tautiška giesmė“.
5. Simbolių eksponavimo ar atlikimo tvarką nustato įstatymas.

3 skirsnis PILIEČIAI

38 straipsnis. Pilietybės įgijimas

1. Istoriskai etnokultūriniais saitais su Lietuvos valstybe susiję asmenys ir jų palikuonys tampa Lietuvos valstybės piliečiais.
2. Įstatymo nustatyta tvarka Lietuvos piliečiais gali tapti ir kiti asmenys, nusipelnę Lietuvos valstybingumui ar jos prestižui, arba natūralizacijos pagrindais.

39 straipsnis. Piliečių dalyvavimas valstybės valdyme

Piliečiams konstituciniais pagrindais sudaromos lygios galimybės dalyvauti valdant savo valstybę tiek tiesiogiai, tiek per demokratiškai išrinktus atstovus, taip pat lygiomis sąlygomis stoti į Lietuvos Respublikos valstybinę tarnybą.

40 straipsnis. Organizacijų laisvė

1. Piliečiai netrukdomai gali vienytis į nepolitines ir politines organizacijas, kurios nekelia grėsmės žmonių saugumui.
2. Priklausymas kokiai nors organizacijai ar partijai negali būti pagrindas naudotis bet kokiomis privilegijomis ar lengvatomis įgyvendinant pilietines ar politines teises bei laisves.
3. Draudžiama daryti bet kokias kliūtis ar teigti pirmenybę stoti į valstybės tarnybą partinės priklausomybės pagrindais.

4. Politinių partijų veikloje negali dalyvauti pareigūnai, kuriems pagal darbo pobūdį nustatytas specialus režimas. Tokie apribojimai numatomi įstatymuose arba tarnybų statutuose.

41 straipsnis. Kritikos laisvė

1. Piliečiams laiduojama laisvė kritikuoti valstybės institucijų veiklą ar pareigūnų darbą bei apskųsti jų sprendimus.

2. Persekiojimas už kritiką baudžiamas įstatymu.

42 straipsnis. Peticijų laisvė

1. Kiekvienas pilietis turi teisę teikti pasiūlymus ar peticijas dėl valstybės institucijų veiklos gerinimo ar įstatymų tobulinimo.

2. Argumentuoti piliečio siūlymai gali būti atmetami tik motyvuotu valstybinės institucijos sprendimu.

43 straipsnis. Tiesioginis valstybės valdymas

1. Lietuvos piliečiai, įgyvendindami suverenias tautos galias, tiesioginės demokratijos pagrindais gali reikšti savo valią ir nuomonę per referendumus.

2. Referendumo iniciatyvos teisę turi ne mažesnė kaip 12 asmenų iniciatyvinė referendumo grupė.

3. Referendumas skelbiamas, jeigu jo reikalauja ne mažiau kaip Lietuvos gyventojų vienoje savivaldybėje vidurkį atitinkantis rinkimų teisę turinčių piliečių skaičius.

4. Referendumas laikomas įvykęs, jeigu jame dalyvavo daugiau kaip pusė rinkimų teisę turinčių Lietuvos piliečių.

5. Tautos valia laikoma išreikšta, jeigu už pasiūlymą balsavo daugiau kaip pusė referendumu dalyvavusių piliečių, išskyrus Konstitucijoje nustatytas išimtis.

6. Referendumu priimtą įstatymą ar kitą aktą ne vėliau kaip per 5 dienas privalo pasirašyti ir paskelbti Respublikos Prezidentas. Jeigu Prezidentas dėl kokių nors priežasčių to nepadaro, referendumu priimtą dokumentą pasirašo ir paskelbia Seimo pirmininkas.

44 straipsnis. Rinkimų teisė

1. Piliečiai, kuriems rinkimų dieną yra sukakę 18 metų, turi teisę pareikšti savo valią referendumų metu, renkant tautos atstovybę ar Respublikos Prezidentą bei vietos savivaldos atstovus.

2. Sąlygas kandidatuoti į tautos atstovybę, Prezidento pareigas ar vietos savivaldos institucijas nustato Konstitucija ir rinkimų įstatymai.

3. Rinkimų teisės neturi tie 18 metų sulaukę piliečiai, kurie teismo pripažinti neveiksniais arba kuriems atimta rinkimų teisė apkaltinamuoju teismo nuosprendžiu.

45 straipsnis. Pilietinės pareigos

Kiekvieno piliečio pareiga pagal išgales dalyvauti valstybės gyvenime, tenkinant viešuosius interesus ir užtikrinant valstybės apsaugą nuo išorinio kėsinosi į jos konstitucinę santvarką.

4 skirsnis VIETOS SAVIVALDA

46 straipsnis. Savivaldos sistema

1. Bendruomenės savivaldos pagrindais savarankiškai tvarko savo gyvenimą.
2. Valstybės teritorinių administracinių vienetų pagrindu sudaromos savivaldybės, kuriose administravimą vykdo savivaldybių tarybos ir vienasmeniai vadovai – merai.
3. Savivaldybės gali būti administruojamos suskirstant teritoriją į seniūnijas ir kitus teritorinius vienetus.

47 straipsnis. Rinkimų savivaldoje pagrindai

1. Savivaldybės tarybos nariai ir meras renkami ketverių metų kadencijai.
2. Savivaldybės tarybos narių skaičius negali būti mažesnis nei 7 ir neviršyti 35. Savivaldybės tarybos narių skaičiaus konkrečioje savivaldybėje nustatymo tvarką reglamentuoja įstatymas.
3. Savivaldybės tarybos nariai ir meras renkami vadovaujantis visuotine, lygia ir tiesiogine rinkimų teise, balsuojant slapta.

48 straipsnis. Kandidatų kėlimas

1. Pretendentus registruotis kandidatais savivaldos rinkimuose lygiais pagrindais rekomenduoja politinės partijos, visuomeninių organizacijų registre registruotos nevyriausybinės organizacijos ir

asociacijos, taip pat juridinių asmenų registre registruotų ūkio subjektų kolektyvai.

2. Kandidatuoti savivaldos rinkimuose į savivaldybės tarybą gali ne jaunesni kaip 21 metų tos savivaldybės teritorijoje gyvenantys Lietuvos Respublikos piliečiai.

3. Savivaldybės meru gali būti renkamas ne jaunesnis kaip 30 metų asmuo, galintis kandidatuoti į savivaldybės tarybos narius.

49 straipsnis. Rinkimų rezultatai

Išrinktais laikomi kandidatai, savivaldybės rinkimuose gavę daugiausia rinkėjų balsų. Rinkimų tvarką reglamentuoja įstatymas.

50 straipsnis. Tarybos sprendimų priėmimas

Savivaldybės tarybos posėdis laikomas teisėtu, kai posėdyje dalyvauja daugiau kaip pusė savivaldybės tarybos narių. Būtiną balsų skaičių skirtingos svarbos sprendimams priimti nustato savivaldybės taryba, priimdama savo darbo reglamentą.

51 straipsnis. Savivaldybės finansai

1. Savivaldybės taryba, formuodama savivaldybės biudžetą, nustato vietines rinkliavas.

2. Savivaldybei tenkanti valstybinių mokesčių lėšų dalis ir įplaukos iš vietinių rinkliavų sudaro savivaldybės tarybos sudaromo ir tvirtinamo kasmetinio biudžeto pagrindą.

52 straipsnis. Savivaldybės vykdomieji organai

Nepriskirtoms savivaldybės tarybai funkcijoms vykdyti savivaldybės meras sudaro jam atskaitingus vykdomuosius organus.

53 straipsnis. Savivaldybės pareigūnų atsakomybė

Savivaldybės meras ir jam atskaitingų vykdomųjų organų pareigūnai už jų priimtus aktus ar veiksmus, pažeidžiančius viešuosius interesus arba asmenų teises ir teisėtus interesus, atsako personaliai įstatymų nustatyta tvarka.

5 skirsnis PARLAMENTAS

54 straipsnis. Seimo formavimo principai

1. Tautos atstovybės (parlamento) funkcijas Lietuvoje vykdo Lietuvos Respublikos Seimas, renkamas teritorinio ir nacionalinio atstovavimo pagrindais.

2. Seimo narius teritorinio atstovavimo pagrindu renka kiekvienoje konkrečioje savivaldybėje gyvenantys piliečiai: po vieną nuo kiekvienos savivaldybės, du – nuo sostinės savivaldybės.

3. Seimo narius nacionalinio atstovavimo pagrindu renka balsavimo teisę turintys visos Lietuvos piliečiai. Seimo nariai renkami vadovaujantis visuotine, lygia, tiesiogine rinkimų teise, balsuojant slaptai.

4. Nacionalinio atstovavimo pagrindu renkama po vieną Seimo narį nuo 50 000 Lietuvos piliečių. Konkretų Seimo narių skaičių prieš kiekvienus rinkimus nustato Vyriausioji rinkimų komisija, vadovaudamasi įstatymu.

5. Seimo nariai renkami 5 metų kadencijai. Tas pats asmuo Seimo nariu gali būti renkamas ne daugiau kaip du kartus iš eilės.

55 straipsnis. Kandidatavimo į Seimą sąlygos

1. Seimo nariu gali būti renkamas Lietuvos Respublikos pilietis, kuris nesaistomas jokių politinių įsipareigojimų kitai valstybei ir rinkimų dieną yra ne jaunesnis kaip 25 metų ir kurio nuolatinė gyvenamoji vieta yra Lietuvoje. Lietuvos Respublikos piliečio terminuoti įsipareigojimai valstybių sąjungai, kurios nare yra Lietuvos valstybė, neprilyginami įsipareigojimams kitai valstybei.

2. Seimo nariu negali būti renkamas asmuo, teismo pripažintas neveiksniumi arba jeigu jis rinkimų dieną yra nebaigęs atlikti teismo paskirtos laisvės atėmimo ar apribojimo bausmės.

56 straipsnis. Kandidatų kėlimas

1. Kandidatus į Seimą lygiomis teisėmis kelia politinės partijos ir visuomeninių organizacijų registre registruotos nevyriausybinės organizacijos bei asociacijos.

2. Kandidatų į Seimo narius, renkamų tiek teritorinio atstovavimo, tiek nacionalinio atstovavimo pagrindu, kėlimas vyksta tais pačiais teisiniais principais. Rinkimų tvarką reglamentuoja įstatymas.

57 straipsnis. Seimo rinkimai

1. Eiliniai Seimo rinkimai rengiami kovo mėnesio pirmąjį sekmadienį.
2. Seimas laikomas išrinktas, kai išrinkta ne mažiau kaip 3/5 Seimo narių.
3. Pirmalaikiai Seimo rinkimai gali būti rengiami Seimo nutarimu, priimtu ne mažiau kaip 3/5 visų Seimo narių balsų.
4. Pirmalaikius Seimo rinkimus gali skelbti Respublikos Prezidentas, jeigu per 3 mėnesius nuo Seimo išrinkimo nepatvirtinama Vyriausybė arba Seimas pareiškia nepasitikėjimą Vyriausybe, taip pat jeigu Seimas po naujai suformuotos Vyriausybės pateiktos programos, kuri teikiama per 30 dienų nuo Vyriausybės patvirtinimo, jai nepritarė ir per 30 dienų po pirmojo nepritarimo Vyriausybės programai Seime nepritarta.

58 straipsnis. Seimo nario įgaliojimų pradžia

1. Seimo nariu laikomas išrinktas tas kandidatas, kuris gavo daugiausia rinkėjų balsų.
2. Seimo nario įgaliojimų laikas pradedamas skaičiuoti nuo tos dienos, kurią naujai išrinktas Seimas susirenka į pirmąjį posėdį.
3. Seimą į pirmąjį posėdį ne vėliau kaip per 15 dienų po Seimo išrinkimo kviečia Respublikos Prezidentas.
4. Išrinktas Seimo narys tautos atstovo teises ir pareigas įgyja po to, kai jis prisiekia Lietuvos valstybės piliečiams ir Konstitucijai.
5. Seimo nario priesaiką pasirašo prisiekusysis ir Prezidentas.
6. Neprisiekęs Seimo narys neįgyja tautos atstovo teisių ir netenka Seimo nario mandato. Tai konstatuojama Seimo nutarimu.

7. Seimo nariui netekus mandato prieš jo kadencijos pabaigą, jo vietą Seime užima kitas toje rinkiminėje apygardoje daugiausia balsų gavęs kandidatas.

59 straipsnis. Seimo nario įgaliojimų pabaiga

1. Anksčiau išrinktų Seimo narių įgaliojimai pasibaigia naujai išrinktiems Seimo nariams susirinkus į pirmąjį posėdį.

2. Seimo narys praranda tautos atstovo teises ir netenka Seimo nario mandato, jeigu nepasitikėjimą juo rašytine forma pareiškia bent vienu daugiau nei per rinkimus už jį balsavusių rinkimų teisę turinčių Lietuvos piliečių arba jis nuteisiamas laisvės atėmimo bausme, atsistatydina, pripažįstamas neveiksniu, kitais atvejais, kai jo veikla ar statusas nesuderinami su Seimo nario pareigomis. Tai konstatuojama Seimo nario atsistatydinimo pareiškimą ar Vyriausiosios rinkimų komisijos teikimą patvirtinant Seimo nutarimu.

60 straipsnis. Darbas Seime ir kita veikla

1. Seimo narys negali eiti jokių kitų renkamų, skiriamų ar kitaip įgyjamų pareigų ar užsiimti kita veikla, išskyrus kūrybinę veiklą ne darbo Seime metu.

2. Seimo narys gali gauti atlygį tik už darbą Seime ir papildomai už kūrybinės veiklos rezultatus. Teisėkūra nepriskiriama papildomai Seimo nario veiklai.

3. Seimo narį išrinkus Respublikos Prezidentu ar paskyrus Vyriausybės nariu, jo kaip Seimo nario įgaliojimai pasibaigia. Seimo nario mandato netenkama ir išrinkus ar paskyrus jį į mokamas pareigas valstybių sąjungoje ar tarptautinėje organizacijoje.

61 straipsnis. Seimo nario atlyginimas

1. Seimo nariui mokamas keturių vidutinių darbo užmokesčių Lietuvoje dydžio atlyginimas.

2. Seimo pirmininkui ir kitiems Seimo nariams, turintiems Seime papildomų pareigų, mokamas Seimo nario atlyginimas, taikant Seimo statute nustatytą priemokos koeficientą. Priemokos koeficientas negali viršyti 1,5 reikšmės.

3. Seimo nariui padengiamos išlaidos arba neatlygintinai suteikiamas transportas vykstant į susitikimus su rinkėjais.

4. Seimo narys gali turėti padėjėjų ir konsultantų, kurių darbo apmokėjimui skiriama lėšų suma negali viršyti Seimo nario atlyginimo.

62 straipsnis. Seimo nario imunitetas

1. Seimo narys, įtarus jį padarius nusikaltimą, negali būti suimamas ar kitaip suvaržoma jo laisvė, kol nebaigtas ikiteisminis tyrimas ir byla neperduota teismui. Bylos nagrinėjimo teisme metu Seimo nariui gali būti paskirta kardomoji priemonė, ribojanti laisvę.

2. Išimtiniais atvejais, jeigu yra reali grėsmė, kad Seimo narys darys nusikaltimus, nukreiptus prieš žmogaus gyvybę ar sveikatą arba gresiančius dideliais ekonominiais nuostoliais, arba nukreiptus prieš Lietuvos valstybės konstitucinę santvarką, teisėsaugos institucijų teikimu teismas gali leisti Seimo narį sulaikyti, nedelsiant apie tai informuodamas Seimo pirmininką.

3. Tvarka, kuria gali būti apribota Seimo nario laisvė iki apkaltinamojo nuosprendžio įsiteisėjimo, nustatoma įstatymu dėl imuniteto.

63 straipsnis. Seimo nario teisė į poilsį

1. Seimo narys laikotarpiu tarp Seimo sesijų turi teisę į 30 kalendorinių dienų kasmetines atostogas.
2. Atsižvelgdama į Seimo narių pageidavimus, atostogų grafiką sudaro Seimo vadovybė.
3. Esant būtinumui, Seimo nario atostogos gali būti pertraukiamos.

64 straipsnis. Seimo darbo reglamentavimas

1. Seimo struktūrą ir darbo tvarką nustato Seimo statutas.
2. Seimo statutas priimamas daugiau kaip pusės išrinktų Seimo narių balsais ir turi įstatymo galią.
3. Sudarant Seimo komitetus, komisijas ar kitus struktūrinius darinius, atsižvelgiama į pagrindines Seimo funkcijas.

65 straipsnis. Pagrindinės Seimo funkcijos

Atstovaudamas tautos interesams Seimas:

- 1) leidžia įstatymus;
- 2) vykdo parlamentinę kontrolę;
- 3) Prezidento teikimu tvirtina Vyriausybę;
- 4) svarsto Vyriausybės programą ir sprendžia, ar jai pritari;
- 5) Vyriausybės siūlymu nustato vyriausybinio lygmens valstybės valdymo institucinę struktūrą;
- 6) Respublikos Prezidento teikimu skiria ir atleidžia Lietuvos Kasacinio teismo teisėjus, šio teismo pirmininką, skyrių pirmininkus ir generalinį prokurorą, taip pat Valstybės konstitucinės kolegijos narius;

- 7) Prezidento teikimu skiria ir atleidžia valstybės kontrolės institucijų vadovus;
- 8) sudaro ir atnaujina Vyriausiąją rinkimų komisiją;
- 9) nustato valstybinius mokesčius ir tvirtina valstybės biudžetą;
- 10) priima nutarimus dėl referendumų;
- 11) skiria Respublikos Prezidento rinkimus;
- 12) vietos savivaldos bendruomenėms inicijuojant, nustato ir keičia valstybės administracinį suskirstymą;
- 13) ratifikuoja ir denonsuoja Lietuvos valstybės tarptautines sutartis;
- 14) steigia valstybinius apdovanojimus;
- 15) įveda nepaprastąją ar karo padėtį, skelbia mobilizaciją, priima sprendimus dėl ginkluotųjų pajėgų panaudojimo;
- 16) leidžia amnestijos aktus.

65 straipsnis. Įstatymų leidybos iniciatyvos teisė

1. Seimo leidžiamų įstatymų iniciatyvos teisę turi Seimo nariai, Respublikos Prezidentas, Vyriausybė, piliečių iniciatyvinės įstatymų leidybos grupės, gavusios ne mažiau kaip 10 tūkstančių piliečių rašytinį pritarimą.

2. Seimui pateikti įstatymų leidybos teisę turinčių subjektų įstatymo projektai Seime privalomai svarstomi jų pateikimo eilės tvarka, išskyrus atvejus, kai dėl santykių reguliavimo svarbos įstatymo projektui suteikiamas išskirtinio svarstymo eiliškumas, kurį nustato Seimo pirmininkas.

66 straipsnis. Įstatymų projektų svarstymas

1. Seimas įstatymų projektus registruoja ir svarsto Seimo statute nustatyta tvarka.

2. Apie pateiktus įstatymų projektus ir jų svarstymą piliečiai informuojami per žiniasklaidos priemones.

3. Jeigu priėmus siūlomą įstatymą jam įgyvendinti reikės finansinių išteklių, įstatymo leidybos iniciatoriai kartu su įstatymo projektu teikia siūlymus dėl įstatymui įgyvendinti reikalingų finansavimo šaltinių.

4. Įstatymas laikomas priimtas, jeigu už jį balsavo daugiau kaip pusė Seimo narių, išskyrus Konstitucijoje ar Seimo statute nustatytus atvejus, kai reikalinga kvalifikuota Seimo narių balsų dauguma.

67 straipsnis. Įstatymų paskelbimas ir įsigaliojimas

1. Seimo priimtą įstatymą pasirašo Respublikos Prezidentas ne vėliau kaip per dešimt dienų po įteikimo ir nedelsdamas pasirašo bei paskelbia arba grąžina Seimui pakartotinai svarstyti, išdėstydamas nepasirašymo motyvus.

2. Pakartotinai su Prezidento pataisomis Seimo apsvaistytas įstatymas laikomas priimtas, jeigu priimtos Prezidento teiktos pataisos.

3. Seimui atmetus Prezidento pataisas, Seimo pirmininkas pasirašo ir skelbia pakartotinai apsvaistytą įstatymą, jeigu už jį balsavo ne mažiau kaip 3/5 visų Seimo narių. Nesurinkus reikiamo Seimo narių balsų skaičiaus, įstatymas iš Seimo darbotvarkės išbraukiamas arba dėl jo priėmimo skelbiamas referendumas.

68 straipsnis. Parlamentinė kontrolė

1. Seimui vykdamant parlamentinę kontrolę, jo tvirtinami ar skiriami įstaigų vadovai kasmet atsiskaito Seime už tų įstaigų veiklą.

2. Lietuvos Kasacinio teismo pirmininkui ir generaliniam prokuroriui atsiskaitant Seimui už jų vadovaujamų įstaigų darbo organizavimą,

Seimas negali daryti jokios įtakos konkrečių bylų tyrimui ar jų nagrinėjimo rezultatams.

3. Reikalavimams ir byloms, kuriose teisėjai turi institucinių interesų ir dėl to negali vykdyti teisingumo savo bylose, nagrinėti Seimas kiekvienu konkrečiu atveju iš nepriekaištingos reputacijos, turinčių specialių žinių ir davusių priesaiką piliečių suformuoja Konstitucinį Tribunolą. Konstitucinis Tribunolas taip pat suformuojamas tais atvejais, kai reikia gauti išvadą, ar Konstitucijai prisiekę pareigūnai nėra sulaužę priesaikos ir šiurkščiai pažeidę Konstitucijos.

4. Konstitucinio Tribunolo išvados pagrindu Seimas sprendžia, ar jo patvirtinti arba paskirti pareigūnai gali toliau eiti pareigas valstybėje.

5. Gavus Konstitucinio Tribunolo išvadą, kad sulaužė priesaiką ir šiurkščiai pažeidė Konstituciją Respublikos Prezidentas, Seimas priima nutarimą dėl referendumo, kuris sprendžia Prezidento tinkamumo eiti pareigas klausimą.

6. Konstitucinio Tribunolo sudarymo tvarka ir įgaliojimai nustatomi Konstitucinio Tribunolo įstatymu.

6 skirsnis **PREZIDENTAS**

69 straipsnis. Prezidento vaidmuo

1. Respublikos Prezidentas yra valstybės vadovas, vyriausiasis ginkluotųjų pajėgų vadas.

2. Prezidentas – aukščiausias vykdomosios valdžios pareigūnas valstybėje, atstovaujantis Lietuvos Respublikai tarptautiniuose santykiuose.

3. Prezidentas, būdamas atskaitingas tik tautai, atstovaudamas piliečių interesams, užtikrina darnius ryšius tarp įstatymų leidžiamosios, vykdomosios ir teisminės valdžios, palaikydamas valdžios galių pusiausvyrą.

70 straipsnis. Prezidento rinkimai

1. Respublikos Prezidentą visuotiniuose, laisvuose, tiesioginiuose rinkimuose slaptu balsavimu penkeriems metams renka rinkimų teisę turintys Lietuvos valstybės piliečiai.

2. Eiliniai Prezidento rinkimai vykdomi paskutinį sekmadienį, likus 2 mėnesiams iki einančio pareigas Prezidento kadencijos pabaigos.

3. Priėmus naują Konstituciją ar kitais ypatingais atvejais, Prezidento rinkimų datą Seimas gali pakeisti.

4. Tas pats asmuo Prezidentu gali būti renkamas ne daugiau kaip 2 kartus iš eilės.

71 straipsnis. Kandidatų, renkant Prezidentą, registravimas

1. Kandidatu į Respublikos Prezidentus registruojamas Lietuvos pilietis pagal kilmę, jei jam rinkimų dieną yra suėję ne mažiau kaip 35 metai ir ne daugiau kaip 75 metai ir jeigu jis galėtų būti renkamas Seimo nariu.

2. Pretendento kandidatavimui į Prezidentus turi pritarti ne mažiau kaip 10 tūkstančių rinkėjų.

3. Einančiam pareigas Prezidentui, kuris siekia būti perrinktas antrą kadenciją, rinkėjų parašų rinkimo sąlyga nekeliama. Kandidatų, pretenduojančių eiti Prezidento pareigas, skaičius neribojamas.

72 straipsnis. Prezidento rinkimų rezultatai

1. Išrinktas Respublikos Prezidentu laikomas tas kandidatas, kuris, rinkimuose dalyvaujant daugiau kaip pusei rinkimų teisę turinčių piliečių, per pirmąjį balsavimą gavo daugumą visų rinkimuose dalyvavusių rinkėjų balsų. Jeigu rinkimuose dalyvavo mažiau kaip pusė visų rinkėjų, bet ne mažiau kaip 1/3, išrinktas laikomas tas kandidatas, kuris gavo ne mažiau kaip 2/3 visų rinkimuose dalyvavusių rinkėjų balsų.

2. Jeigu pirmajame balsavimo rate nė vienas kandidatas nesurenka reikiamos balsų daugumos, po dviejų savaitių rengiamas pakartotinis balsavimas dėl dviejų kandidatų, gavusių daugiausia balsų.

3. Jeigu vienas iš daugiausia balsų gavusių kandidatų atsiima savo kandidatūrą ar dėl kitos priežasties netenka galimybės dalyvauti rinkimuose, vietoj jo antrajame balsavimo rate pagal eiliškumą dalyvauja kitas kandidatas, kuris yra tarp daugiausia gavusių balsų pirmajame balsavimo rate. Išrinktu antrajame rate laikomas kandidatas, surinkęs daugiausia balsų.

73 straipsnis. Prezidento įgaliojimų pradžia

1. Naujai išrinktas Respublikos Prezidentas savo pareigas pradeda eiti rytojaus dieną, pasibaigus anksčiau išrinkto Prezidento kadencijai, po to, kai Seimo narių akivaizdoje prisielia Lietuvos valstybės piliečiams ir Konstitucijai, įsipareigodamas tarnauti žmonių gerovei ir ginti konstitucines vertybes.

2. Prisielia ir antrai kadencijai perrinktas Prezidentas.

3. Prezidento priesaiką pasirašo prisiėkusiųs ir Seimo pirmininkas.

74 straipsnis. Prezidento atlyginimas

1. Respublikos Prezidentas negali užimti jokių kitų pareigų ir gauti papildomo atlyginimo, išskyrus atlygį už kūrybinės veiklos rezultatus.

2. Prezidentui mokamas šešių vidutinių darbo užmokesčių Lietuvoje dydžio atlyginimas.

75 straipsnis. Prezidento imunitetas

1. Respublikos Prezidentas, kol eina savo pareigas, negali būti suimamas ar kitaip suvaržoma jo laisvė, jis negali būti patrauktas baudžiamojon ar administracinėn atsakomybėn.

2. Prezidentas netenka imuniteto, jei Konstitucinis Tribunalas pateikia išvadą, kad jis sulaužė priesaiką ir šiurkščiai pažeidė Konstituciją.

76 straipsnis. Prezidento teisė į poilsį

Respublikos Prezidentas turi teisę į 36 kalendorinių dienų kasmetines atostogas. Prezidentui atostogaujant, neatidėliotinas jo funkcijas vykdo Seimo pirmininkas.

77 straipsnis. Pagrindinės Prezidento funkcijos

Siekdamas piliečių gerovės ir konstitucinių vertybių įtvirtinimo Respublikos Prezidentas:

1) žymi pagrindines užsienio politikos kryptis ir kartu su Vyriausybe vykdo užsienio politiką;

- 2) valstybės vardu pasirašo tarptautines sutartis ir teikia jas Seimui ratifikuoti;
- 3) parenka Ministro Pirmininko kandidatūrą, paveda jam sudaryti Vyriausybę ir teikia ją Seimui tvirtinti;
- 4) Vyriausybės teikimu skiria ir atšaukia Lietuvos Respublikos diplomatinčius atstovus užsienio valstybėse, valstybių sąjungose ir tarptautinėse organizacijose; priima užsienio valstybių diplomatinčių atstovų įgaliojimus ir atšaukiamuosius raštus; teikia aukščiausius diplomatinčius rangus ir specialius vardus;
- 5) išrinkus naują Seimą, priima Vyriausybės gražinamus įgaliojimus, paveda jai laikinai veikti ir prižiūri Vyriausybės veiklą, kol nauja Vyriausybė gaus įgaliojimus veikti;
- 6) naujai Vyriausybei gavus įgaliojimus veikti, priima laikinai veikiančios Vyriausybės atsistatydinimą;
- 7) Ministro Pirmininko siūlymu teikia Seimui dekretus dėl atskirų ministrų atleidimo ir naujų paskyrimo;
- 8) teikia Seimui tvirtinti Lietuvos Kasacinio teismo teisėjus ir generalinį prokurorą;
- 9) Teismų administracijos siūlymu skiria ir atleidžia apylinkių teismų ir apygardų apeliacinių teismų institucinius teisėjus, tų teismų pirmininkus ir teismų skyrių pirmininkus;
- 10) teikia Seimui tvirtinti valstybės kontrolės institucijų vadovus, Valstybės konstitucinės kolegijos ekspertus;
- 11) Seimui pritarus, skiria ir atleidžia kariuomenės vadą ir saugumo tarnybos vadovą;
- 12) suteikia aukščiausius karinius laipsnius;
- 13) išimtiniais atvejais, kai reikalingi neatidėliotini veiksmai, priima sprendimus dėl nepaprastosios ar karo padėties įvedimo, taip pat

dėl mobilizacijos ir pateikia šiuos sprendimus tvirtinti artimiausiam Seimo posėdyje;

14) daro Seime metinius pranešimus apie padėtį šalyje, valstybės užsienio politiką;

15) skelbia pirmalaikius Seimo rinkimus;

16) vietos bendruomenių siūlymu suteikia Lietuvos Respublikos pilietybę;

17) skiria valstybinius apdovanojimus;

18) teikia malonę nuteistiesiems;

19) pasirašo ir skelbia Seimo priimtus įstatymus arba grąžina juos Seimui pakartotinai svarstyti;

20) priima piliečius ir nevyriausybinių organizacijų atstovus valstybės institucijų ir pareigūnų darbo gerinimo bei pilietinės savivaldos stiprinimo klausimais.

78 straipsnis. Prezidento leidžiami aktai

1. Respublikos Prezidentas, atlikdamas Konstitucijoje nustatytas funkcijas ir jam suteiktus įgaliojimus, leidžia dekretus.

2. Dekretus, be Prezidento, pasirašo ir Ministras Pirmininkas arba ministras.

79 straipsnis. Prezidento įgaliojimų pabaiga

Respublikos Prezidento įgaliojimai nutrūksta, kai:

1) pasibaigia Prezidento kadencijos laikas;

2) jis atsistatydina iš pareigų;

- 3) rinkėjai atšaukia jį iš užimamų pareigų;
- 4) nesibaigus kadencijai, Prezidentas miršta arba tampa neįgalus eiti Prezidento pareigas.

80 straipsnis. Prezidento pavadavimas

Respublikos Prezidentui išvykus į užsienį arba susirgus ir dėl to laikinai negalint eiti pareigų, Prezidentą pavaduoja Seimo pirmininkas. Laikinai pavaduodamas Prezidentą Seimo pirmininkas negali skelbti pirmalaikių Seimo rinkimų.

81 straipsnis. Prezidento kanceliarija

1. Respublikos Prezidento konstituciniams įgaliojimams tinkamai vykdyti skiriama Prezidento rezidencija ir pagalbinė institucija – Respublikos Prezidento kanceliarija, kurios reglamentą savo dekretu patvirtina Prezidentas.
2. Lėšos Prezidento kanceliarijai numatomos valstybės biudžete.

7 skirsnis VYRIAUSYBĖ

82 straipsnis. Vyriausybės paskirtis ir sudėtis

1. Aukščiausias kolegialus vykdomosios valdžios organas Lietuvos valstybėje – Lietuvos Respublikos Vyriausybė.
2. Vyriausybę sudaro Ministras Pirmininkas ir ministrai.

83 straipsnis. Vyriausybės formavimas ir tvirtinimas

1. Ministro Pirmininko kandidatūrą per 7 dienas nuo Seimo narių priesaikos priėmimo parenka Respublikos Prezidentas.

2. Kandidato į Ministrus Pirmininkus siūlymu Prezidento pritariamu per 15 dienų nuo Ministro Pirmininko parinkimo suformuojama personalinė Vyriausybės sudėtis.

3. Prezidento teikimu Vyriausybę tvirtina Seimas.

4. Prezidentas Seimui tvirtinti gali teikti ir nepilnos sudėties Vyriausybę, jei joje trūksta ne daugiau kaip 1/5 Vyriausybės narių.

5. Prieš pradėdami eiti savo pareigas Vyriausybės nariai Seime prisiekia Lietuvos valstybės piliečiams ir Konstitucijai. Priesaikos tekstą pasirašo prisiekusysis ir Seimo pirmininkas.

6. Vyriausybės narių tvirtinimo Seime metu neprisiekę ministrai prisiekia Seime individualia tvarka.

84 straipsnis. Vyriausybės programa

1. Prisaikdinta Vyriausybė rengia savo programą.

2. Naujai Vyriausybei rengiant programą, vykdomosios valdžios funkcijas Respublikos Prezidento priežiūroje vykdo įgaliojimus gražinusi Vyriausybė, kuriai Prezidentas paveda laikinai veikti.

3. Vyriausybės programai parengti skiriamas 30 dienų laikotarpis.

4. Nauja Vyriausybė gauna įgaliojimus veikti, kai daugiau kaip pusė išrinktų Seimo narių pritaria Vyriausybės programai.

5. Seime nepritarus Vyriausybės programai, Ministro Pirmininko prašymu programai rengti skiriamas papildomas laikotarpis. Jei per 30 dienų nuo pirmojo nepritarimo Vyriausybės programai Seimas pakartotinai nepritaria, Prezidento sprendimu formuojama kitos

sudėties Vyriausybė arba skelbiami pirmalaikiai Seimo rinkimai.

6. Jeigu Seimas nepatvirtina pakartotinai suformuotos Vyriausybės arba nesuteikia jai įgaliojimų veikti, Seimo nutarimu gali būti skelbiami pirmalaikiai Prezidento rinkimai.

85 straipsnis. Vyriausybės funkcijos

Vadovaudamasi savo programa ir atsižvelgdama į nacionalinės raidos aktualijas Vyriausybė:

- 1) siekdama piliečių gyvenimo gerovės ir saugumo, tvarko šalies reikalus;
- 2) Konstitucijos, įstatymų, Respublikos Prezidento dekretų pagrindu vykdo ūkinę politiką, nukreiptą viešiesiems interesams tenkinti;
- 3) rengia valstybės biudžeto projektą ir, Seimui jį patvirtinus, užtikrina valstybės programų biudžetinį finansavimą;
- 4) koordinuoja ministerijų ir kitų vyriausybinių institucijų veiklą nustatydamas jų funkcijas;
- 5) rengia ir teikia Seimui svarstyti įstatymų projektus;
- 6) kartu su Prezidentu užmezga diplomatinis bei konsulinis santykius ir palaiko ryšius su tarptautinėmis organizacijomis;
- 7) vykdo kitas funkcijas užtikrindama nacionalinius interesus.

86 straipsnis. Vyriausybės darbo formos

1. Vyriausybė valstybės valdymo reikalus sprendžia posėdžiuose, priimdama nutarimus Vyriausybės narių balsų dauguma.

2. Vyriausybės posėdžiuose gali dalyvauti Respublikos Prezidentas, valstybės kontrolės institucijų vadovai, Ministro Pirmininko pakviesti kitų valstybinių įstaigų atstovai, specialių žinių turintys specialistai.

3. Vyriausybės posėdžiams vadovauja Ministras Pirmininkas ar jį pavaduojantis ministras. Ministrą Pirmininką pavaduojantį ministrą dekretu skiria Prezidentas.

4. Vyriausybės nutarimus pasirašo Ministras Pirmininkas ir atitinkamos srities ministras.

87 straipsnis. Ministro funkcijos

1. Ministras greta darbo Vyriausybėje vadovauja ministerijai, sprendamas tos ministerijos kompetencijai priklausančius reikalus.

2. Ministrą laikinai gali pavaduoti Ministro Pirmininko paskirtas kitas Vyriausybės narys.

88 straipsnis. Darbas Vyriausybėje ir kita veikla

1. Vyriausybės nariai negali eiti jokių kitų renkamų ar skiriamų pareigų, išskyrus kūrybinę veiklą ne darbo metu.

2. Jeigu Vyriausybės nariu paskiriamas Seimo narys, jis netenka Seimo nario mandato.

3. Vyriausybės narys gali gauti atlyginimą tik už darbą Vyriausybėje ir ministerijoje bei papildomai už kūrybinės veiklos rezultatus.

89 straipsnis. Vyriausybės nario atlyginimas

1. Ministrui Pirmininkui mokamas penkių vidutinių darbo užmokesčių Lietuvoje dydžio atlyginimas.

2. Ministrui mokamas 4,5 vidutinio darbo užmokesčio Lietuvoje dydžio atlyginimas.

90 straipsnis. Vyriausybės nario imunitetas

Vyriausybės narys naudojasi tokiu pat imunitetu kaip ir Seimo narys.

91 straipsnis. Vyriausybės nario įgaliojimų pabaiga

1. Vyriausybės narys kartu su visa Vyriausybe netenka įgaliojimų:

- 1) kai Seimas pritaria naujai suformuotos ir patvirtintos Vyriausybės programai ir naujoji Vyriausybė gauna įgaliojimus veikti;
- 2) kai naujai patvirtinta Vyriausybė per nustatytą terminą pakartotinai negauna Seimo pritarimo jos parengtai programai;
- 3) kai daugiau kaip pusė išrinktų Seimo narių slaptu balsavimu pareiškia nepasitikėjimą Ministru Pirmininku ar Vyriausybe;
- 4) Kai Ministras Pirmininkas atsistatydina, miršta arba tampa neįgalus eiti pareigas.

2. Ministro įgaliojimai pasibaigia individualia tvarka, jeigu jis:

- a) atsistatydina,
- b) atstatydinamas praradęs pasitikėjimą,
- c) miršta arba tampa neįgalus eiti pareigas.

8 skirsnis

TEISMAI, PROKURATŪRA, ADVOKATŪRA

92 straipsnis. Teisingumą vykdančys subjektai

1. Ginčus dėl teisėtumo ir teisingumo Lietuvos valstybėje sprendžia teismai, o įstatymo numatytais atvejais – teismai kartu su prokuratūra bei advokatūra.

2. Teisėjų instituciniams interesams tapus ginčo dalyku, kai teisėjai negali vykdyti teisingumo savo byloje, teisingumą tuo atveju vykdo konkrečiam ginčui spręsti Seimo nutarimu sudaromas Konstitucinis Tribunalas.

93 straipsnis. Teismų veiklos principai

1. Teismai ir teisėjai, sprenddami ginčus, vadovaujasi faktais, gamtos bei logikos dėsniais ir įstatymais bei kitais teisės aktais.

2. Teisėjo pareiga, vykdamas nustatytas funkcijas, elgtis kompetentingai, nešališkai ir nepriklausomai.

3. Teismo priimami sprendimai, nuosprendžiai, įsakymai, nutartys ar nutarimai skelbiami Lietuvos Respublikos vardu.

94 straipsnis. Teismo procesinių dokumentų konstitucingumas

1. Teismo priimtas procesinis dokumentas negali prieštarauti Konstitucijai.

2. Dėl Lietuvos Kasacinio teismo priimto procesinio dokumento, kuris sukelia proceso šaliai sunkių padarinių, konstitucingumo gali būti kreipiamasi į Valstybės konstitucinę kolegiją.

3. Gavus Konstitucinės kolegijos išvadą, kad teismo procesinis dokumentas prieštarauja Konstitucijai, teismas atnaujina procesą ir kita teisėjų sudėtimi priima Konstituciją atitinkantį procesinį dokumentą.

95 straipsnis. Lietuvos teismų sistema

1. Lietuvos valstybėje veikia trijų grandžių teismai:

- 1) apylinkių teismai;
 - 2) apygardų apeliaciniai teismai;
 - 3) Lietuvos Kasacinis teismas.
2. Teismų sudarymo tvarką ir veiklos principus nustato Teismų įstatymas.

96 straipsnis. Apylinkių teismai

1. Bendros kompetencijos apylinkių teismai nagrinėja bylas pirmąja instancija. Šiuose teismuose sudaromi civilinių bylų, baudžiamųjų bylų ir administracinių bylų skyriai.

2. Esant reikalui, apylinkių teismuose gali būti sudaromi specializuoti skyriai: taikos bylų skyrius, šeimos bylų skyrius, nepilnamečių bylų skyrius, ūkinių bylų skyrius ir kt.

97 straipsnis. Apygardų apeliaciniai teismai

Apygardų apeliaciniai teismai nagrinėja apylinkių teismų išnagrinėtas bylas pagal proceso dalyvių apeliacinius skundus.

98 straipsnis. Lietuvos Kasacinis teismas

Lietuvos Kasacinis teismas nagrinėja apygardų apeliacinių teismų išnagrinėtas bylas pagal proceso dalyvių kasacinius skundus.

99 straipsnis. Bylų nagrinėjimo viešumas ir visuotinumumas

1. Visuose teismuose bylos nagrinėjamos viešai, išskyrus atvejus, kai

būtina apsaugoti šeiminio gyvenimo privatumą, neatskleisti valstybinės, profesinės ar komercinės paslapties.

2. Kiekviena byla, atsižvelgiant į proceso šalių valią ir procesinius terminus, turi būti privalomai išnagrinėta bet kurioje teismo instancijoje. Draudžiama teismuose vykdyti atrankinį teisingumą.

100 straipsnis. Teismų aptarnavimas

1. Teismų organizacinį, finansinį ir ūkinį aptarnavimą vykdo Teismų administracija, kurios steigėja – Teisingumo ministerija.

2. Teismų administracija kartu su Teisėjų taryba organizuoja asmenų, pageidaujančių dirbti teisėjo darbą, apskaitą, atranką ir teisėjų kvalifikacinius mokymus, taip pat rūpinasi teisėjų ir juos aptarnaujančio personalo darbo apmokėjimu, teismų pastatų priežiūra, teisėjų, jų padėjėjų ir sekretoriato aprūpinimu darbo priemonėmis.

101 straipsnis. Teismų formavimas

1. Teisėjais Lietuvos valstybėje gali būti tik jos piliečiai.

2. Teismų veiklos skaidrumas įgyvendinamas apylinkių teismų ir apygardų apeliacinių teismų teisėjų kolegijas sudarant iš institucinių teisėjų ir visuomeninių teisėjų, turinčių byloje sprendžiamojo balso teisę.

3. Institucinius apylinkių teismų ir apygardų apeliacinių teismų teisėjus Teismų administracijos siūlymu skiria Respublikos Prezidentas.

4. Visuomeninius teisėjus bendruomenių siūlymu tvirtina miestų ir rajonų savivaldybių tarybos.

5. Kandidatus į Lietuvos Kasacinio teismo teisėjus iš visų grandžių teismų teisėjų slaptu balsavimu išrenka apylinkių teismų ir apygardų apeliacinių teismų teisėjai, visų Lietuvos Respublikos prokuratūros

grandžių prokurorai ir Lietuvos Respublikos advokatūros advokatai.

6. Rinkimus organizuoja Teismų administracija.

7. Kandidatų į Lietuvos Kasacinio teismo teisėjus išrenkama dvigubai didesnis skaičius negu nustatyta teisėjų darbo vietų Lietuvos Kasaciniame teisme.

8. Respublikos Prezidentas, atsižvelgdamas į balsavimo rezultatus, Teisėjų tarybos rekomendacijas ir kitas aplinkybes, suformuoja reikiamą Lietuvos Kasacinio teismo teisėjų korpusą ir teikia parinktas kandidatūras Seimui tvirtinti.

9. Atnaujinant Lietuvos Kasacinio teismo teisėjų sudėtį, taikoma analogiška procedūra.

10. Lietuvos Kasacinio teismo teisėjo kadencija – penkeri metai; kadencijų skaičius neribojamas.

102 straipsnis. Teisėjo priesaika

1. Asmuo, paskirtas teisėju, prieš pradėdamas eiti pareigas, prisiekia Lietuvos valstybei ir Konstitucijai.

2. Priesaikos tekstą pasirašo prisiekusysis ir Respublikos Prezidentas.

103 straipsnis. Teisėjų darbo organizavimas

Teisėjų darbą organizuoja teismų pirmininkai, kurių funkcijas apibrėžia Teismų įstatymas.

104 straipsnis. Teisėjo pareigos ir kita veikla

1. Teisėjas negali eiti jokių kitų renkamų, skiriamų ar kitaip įgyjamų

pareigų arba užsiimti kita veikla, išskyrus pedagoginę, mokslinę ar kūrybinę veiklą. Jis taip pat negali gauti jokio kito papildomo atlygio, išskyrus teisėjo atlyginimą bei užmokestį už pedagoginę veiklą ir atlygį už mokslinės bei kūrybinės veiklos rezultatus.

2. Teisėjas negali dalyvauti politinių partijų ar kitų politinių organizacijų veikloje.

105 straipsnis. Teisėjo imunitetas

1. Teisėjas negali būti patrauktas baudžiamojon atsakomybėn, sumintas ar kitaip suvaržyta jo laisvė.

2. Teisėjas netenka imuniteto, jei Konstitucinis Tribunalas pateikia išvadą, kad jis sulaužė priesaiką ir šiurkščiai pažeidė Konstituciją.

106 straipsnis. Teisėjo įgaliojimų pabaiga

Teisėjas netenka pareigų šiais atvejais:

- 1) atsisako teisėjo darbo savo noru;
- 2) sulaukia pensinio amžiaus arba pasibaigia kadencija ir jis pakartotinai neišrenkamas arba nepatvirtinamas;
- 3) tampa neįgalus eiti teisėjo pareigas;
- 4) išrenkamas arba skiriamas eiti kitas pareigas;
- 5) savo poelgiu pažemina teisėjo vardą ir jį iš užimamų pareigų už teisėjo vardo pažeminimą atleidžia paskyręs pareigūnas ar patvirtinusi institucija.

107 straipsnis. Prokuratūros įgaliojimai

1. Visuomenės saugumui valstybėje užtikrinti, nusikaltimo požymius

turinčioms veikoms ištirti bei jas teisiškai įvertinti ikiteisminio tyrimo stadijoje įgaliojimai suteikiami Lietuvos Respublikos prokuratūrai.

2. Nustačius nusikalstamos veikos požymius, prokuroras organizuoja ir vykdo baudžiamąjį persekiojimą.

3. Nenustačius nusikalstamos veikos požymių, bet įtarus esant administracinio pažeidimo sudėties požymiams arba viešojo intereso pažeidimui, informaciją apie tai prokuroras perduoda pagal kompetenciją kitoms valstybės institucijoms.

4. Organizuodamas baudžiamąjį persekiojimą, prokuroras koordinuoja visų teisėsaugos institucijų veiksmus.

108 straipsnis. Prokuroro darbo principai

1. Vykdydamas ikiteisminį tyrimą ar atlikdamas kitas Prokuratūros įstatyme nustatytas funkcijas, prokuroras vadovaujasi faktais, gamtos bei logikos dėsniais ir įstatymais.

2. Draudžiama pradėti ikiteisminį tyrimą, grindžiant jį tik prielaidomis.

3. Vykdydamas pavestas funkcijas prokuroras privalo elgtis nešališkai, nepriklausomai ir profesionaliai.

109 straipsnis. Prokuratūros struktūra

1. Lietuvos Respublikos prokuratūrą sudaro Generalinė prokuratūra ir teritorinės prokuratūros.

2. Generalinį prokurorą Respublikos Prezidento teikimu skiria Seimas.

3. Kiti prokurorai Lietuvos Respublikos prokuratūroje skiriami Prokuratūros įstatymo nustatyta tvarka.

110 straipsnis. Advokatūros įgaliojimai

1. Lietuvos Respublikos advokatūros pagrindinis uždavinys – užtikrinti konstitucines žmogaus teises į gynybą ir teisingą teismą.
2. Advokatas savo klientui turi būti lojalus, tačiau atstovaudamas jo interesams ir gindamas jo teises negali siekti selektyvinio teisingumo.

111 straipsnis. Advokato veiklos garantijos

1. Vykdydamas profesinę veiklą advokatas negali būti tapatinamas su savo klientais ar jų bylomis.
2. Advokatas negali būti šaukiamas liudytoju savo kliento byloje.
3. Teisėsaugos institucijoms draudžiama tikrinti ir naudoti informaciją, kurią turi ar perduoda advokatas, atlikdamas savo profesines pareigas.

112 straipsnis. Advokato priesaika

Prieš pradėdamas savo profesinę veiklą advokatas prisiekia ginti teisingumą ir konstitucines vertybes.

9 skirsnis

VALSTYBĖS KONTROLĖS INSTITUCIJOS

113 straipsnis. Valstybės konstitucinė kolegija

Seimo, Respublikos Prezidento ir Vyriausybės priimtų aktų arba jų rengiamų projektų, kitų valstybinių institucijų aktų, taip pat Lietuvos Kasacinio teismo priimtų procesinių dokumentų konstitucingumą vertina Valstybės konstitucinė kolegija.

114 straipsnis. Konstitucinės kolegijos ekspertai

1. Valstybės konstitucinę kolegiją sudaro 9 Konstitucijos ekspertai. Jie skiriami periodinio atnaujinimo principu, kas 3 metai pakeičiant 1/3 sudėties. Visa Konstitucijos eksperto kadencija – 9 metai.

2. Konstitucijos ekspertus Respublikos Prezidento teikimu skiria ir atleidžia Seimas.

3. Konstitucinei kolegijai vadovauja vyriausiasis Konstitucijos ekspertas. Jo kandidatūrą Seimui teikia Prezidentas ekspertų daugumos pritarimu.

115 straipsnis. Teisė kreiptis į Konstitucinę kolegiją

1. Teisę kreiptis į Valstybės konstitucinę kolegiją dėl norminių ar individualaus administravimo aktų konstitucingumo turi Respublikos Prezidentas, Seimo narys, Vyriausybės narys.

2. Dėl Lietuvos Kasacinio teismo priimtų procesinių dokumentų konstitucingumo gali kreiptis byloje dalyvavę teisėjai, prokurorai, advokatai.

116 straipsnis. Konstitucinės kolegijos aktai

1. Valstybės konstitucinė kolegija, vertindama aktų ar Lietuvos Kasacinio teismo procesinių dokumentų konstitucingumą, teikia išvadas nutarimu.

2. Konstitucinės kolegijos išvados yra galutinės ir neskundžiamos.

3. Nuo išvados paskelbimo Konstitucijai prieštaraujantis aktas ar procesinis dokumentas negali būti taikomas ir privalo būti pakeistas.

117 straipsnis. Konstitucinės kolegijos įstatyminis reglamentavimas

Valstybės konstitucinės kolegijos statusą, įgaliojimų vykdymo tvarką, Konstitucijos ekspertų darbo organizavimo principus ir apmokėjimo sąlygas nustato Valstybės konstitucinės kolegijos įstatymas.

118 straipsnis. Valstybės kontrolės tarnyba

Tautos paveldo ir išteklių naudojimą, tvarkymą ir saugojimą, taip pat valstybės ir savivaldybių biudžetų vykdymo tikslingumą ir teisėtumą prižiūri Valstybės kontrolės tarnyba.

119 straipsnis. Valstybinių institucijų kontrolė

Valstybės kontrolieriai analizuoja, ar valstybės ir savivaldybių institucijose nėra besidubliuojančių ar perteklinių funkcijų, ir teikia siūlymus Vyriausybei ar savivaldybių merams dėl neatidėliotinų priemonių biudžetų lėšoms taupyti.

120 straipsnis. Pareigūnų veiklos kontrolė

1. Savo iniciatyva arba pagal piliečių ar juridinių asmenų suteiktą informaciją valstybės kontrolieriai tikrina valstybės ir savivaldybių pareigūnų veiklą dėl jų priimamų sprendimų racionalumo ir operatyvumo.

2. Nustačius vilkinimo ar pareigūno funkcijų nepagrįsto perkėlimo į teisminių ginčų procedūras faktus, valstybės kontrolierius teikia atitinkamos institucijos vadovybei motyvuotą reikalavimą dėl netinkamai einančio pareigas pareigūno atleidimo.

3. Investicijų išaldymu ar kitu būdu valstybės ir savivaldybių biudžetams pareigūnų padaryti nuostoliai Valstybės kontrolės tarnybos iniciatyva išieškomi į biudžetus teismine tvarka.

121 straipsnis. Valstybės kontrolės tarnybos struktūra

1. Valstybės kontrolės tarnybai vadovauja vyriausiasis valstybės kontrolierius.

2. Šakiniu ir teritoriniu pagrindu veikiančių tarnybos padalinių struktūrą ir funkcijas nustato Valstybės kontrolės įstatymas.

122 straipsnis. Vyriausiasis valstybės kontrolierius

1. Vyriausiąjį valstybės kontrolierių Respublikos Prezidento teikimu vienai 9 metų kadencijai skiria Seimas. Pasibaigus vyriausiojo valstybės kontrolieriaus kadencijai, jis Valstybės kontrolės tarnyboje gali eiti kitas pareigas.

2. Vyriausiasis valstybės kontrolierius atsiskaito Seimui Valstybės kontrolės įstatyme nustatyta tvarka.

3. Pradėdamas eiti pareigas vyriausiasis valstybės kontrolierius prisielia. Priesaikos tekstą ir tvarką nustato įstatymas.

123 straipsnis. Valstybės Centrinis bankas

1. Lietuvos Respublikos biudžeto lėšas apskaito ir vykdo finansines operacijas valstybės Centrinis bankas.

2. Centrinis bankas vykdo visų Lietuvos valstybėje veikiančių kredito įstaigų kontrolę.

3. Pagal nacionalinės valiutos poreikį Centrinis bankas vykdo pinigų emisiją.

4. Centriniam bankui vadovauja banko valdyba, kurios pirmininką 5 metų kadencijai Respublikos Prezidento teikimu skiria Seimas.

5. Centrinio banko statusą, įgaliojimų vykdymo tvarką, valdybos narių skyrimo ir apmokėjimo tvarką nustato įstatymas.

10 skirsnis

NEVYRIAUSYBINĖS ORGANIZACIJOS

124 straipsnis. Nevyriausybinų organizacijų registracija

1. Profesiniais, kultūriniais, religiniais, gamtosauginiais, moksliniais, meniniais, kraštotyriniais ar kitais pagrindais piliečiai gali jungtis į nevyriausybinės organizacijas.

2. Nevyriausybinės organizacijos, pageidaujanti dalyvauti pilietiniame ir politiniame šalies gyvenime, įstatymo nustatyta tvarka registruojasi viešajame registre.

3. Valstybė skatina piliečių bendruomeniškumą ir aktyvumą, geriausiai veikiančioms nevyriausybinėms organizacijoms suteikdama finansinę paramą.

125 straipsnis. Neregistruojami žmonių sambūriai

Sektos ar kitokios organizacijos, kurių veikla nukreipta prieš žmogaus teises ir laisves, tautos paveldo išsaugojimą, valstybės konstitucinę santvarką, laikomos antikonstitucinėmis ir viešajame registre neregistruojamos.

IV skyrius

KONSTITUCIJA IR JOS KEITIMAS

126 straipsnis. Konstitucijos esmė

1. Konstitucija yra pagrindinis įstatymas, išreiškiantis tautos valią.
2. Konstitucija yra vientisas ir tiesiogiai taikomas aktas.

127 straipsnis. Konstitucijos viršenybė

1. Negalioja joks įstatymas ar teismo priimtas procesinis dokumentas, pripažinus jį priešingu Konstitucijai.
2. Kiekvienas gali ginti savo teises, remdamasis Konstitucijos nuostatomis.

128 straipsnis. Konstitucijos taikymo privalomumas

Konstitucijos nuostatų ir jos pagrindu priimtų įstatymo normų nežinojimas neatleidžia nuo atsakomybės.

129 straipsnis. Konstitucijos priėmimas ir keitimas

1. Konstitucija priimama ar keičiama tik referendumu.
2. Konstitucija priimama ar keičiama, jei už jos priėmimą ar keitimą balsuoja daugiau kaip $\frac{1}{2}$ rinkimų teisę turinčių Lietuvos valstybės piliečių.
3. Referendumu priimtą Konstituciją ar jos pakeitimą pasirašo Lietuvos Respublikos Prezidentas ir Lietuvos Respublikos Seimo pirmininkas.

4. Valstybėje paskelbus nepaprastąją ar karo padėtį, Konstitucija negali būti keičiama.

Lietuvos Respublikos Prezidentas

Lietuvos Respublikos Seimo pirmininkas

Ivoška, Jonas

Iv76 Lietuvos Respublikos konstitucinės reformos projektas / Jonas Ivoška. – Vilnius :
Versmė, 2016. – 88 p.
ISBN 978-609-8148-36-7

Leidinyje advokatas Jonas Ivoška glaustai pristato konstitucinio teisinio modeliavimo veiksmus ir Lietuvos valstybėje veikiančios teisės santykį su demokratinių valstybių prioritetiniais teisingumo įgyvendinimo principais.

Suvokdamas, kad viena pagrindinių Lietuvos piliečių masinės emigracijos priežasčių yra socialinio ir ekonominio saugumo bei teisingumo stoka Lietuvoje, ir būdamas įsitikinęs, jog šiai problemai spręsti Lietuvoje būtina neatidėliotina konstitucinė reforma, autorius pateikia viešai svarstyti ir tobulinti savo daugelio metų darbą – naujos Lietuvos Respublikos Konstitucijos projektą.

UDK 342.4(474.5)

Jonas Ivoška

Lietuvos Respublikos konstitucinės reformos projektas

Redaktorė Auksė Gasperavičienė

Dizainerė Ona Liugailienė

Atsakingoji redaktorė Sonata Jonušaitė

Išleido VšĮ „Versmės“ leidykla

Geležinkelio g. 6, 02100 Vilnius

Parengta spaudai:

1-oji laida 2016 05 01,

2-oji laida 2016 06 29

Spausdino UAB „Ciklonas“

Tiražas 1000 egz.

